

Helge Kjær Nielsen

Sproglige kommentarer

til

Romerbrevet

Bind 2: Kapitel 10 – 16

Teoltryk

Sproglige kommentarer til Romerbrevet
Forfatter: Helge Kjær Nielsen
Copyright 1996 og 2008
2. udgave, 1. oplag

TEOLTRYK – Teologisk Forlag
Aarhus Universitet
Tåsingegade 3
8000 Århus C
www.teoltryk.dk

I denne udgave er der ingen ændringer af indholdet fra 1. udgave.

Fotografisk, mekanisk eller anden form for gengivelse eller
mangfoldiggørelse af denne bog eller dele heraf er ikke tilladt
ifølge gældende dansk lov om ophavsret.

Tryk: Haderslev Stiftsbogtrykkeri

TEOLTRYK – Teologisk Forlag 2008
ISBN 978-87-7806-035-8

KAPITEL 10

V. 1 Der er ikke noget δέ, der korresponderer med μὲν. Iflg. BDR § 447,2 c kan den betydningsnuance, μὲν giver sætningen, udtrykkes ved at oversætte "for så vidt som det beror på mit ønske".

Εὐδοκία betyder almindeligvis "velbehag", "velvilje" og lignende, men her er betydningen snarere "ønske".

Præpositionsleddet εἰς σωτηρίαν svarer betydningsmæssigt til ὅνα σωθῶσιν.

Der er ikke noget verbum i sætningen, men ξετίν kan underforstås. En ordret oversættelse måtte lyde: "Brødre, (det er) mit hjertes ønske og (min) bøn til Gud for dem til frelse", d.v.s., "at de må blive frelst"

V. 2 Vers 2 tjener, som det fremgår af γάρ, til at begrunde Paulus' netop nævnte ønske og bøn.

I forbindelse med μαρτυρεῖν er konstrueret sådan, at det med en dativ angives, hvem vidnesbyrdet er om (αὐτοῖς), og i en ὅτι-sætning (objektsætning) udtrykkes, hvori vidnesbyrdet består. En tilsvarende konstruktion findes f.eks. i Gal. 4,15.

Θεοῦ i ὅτι-sætningen er en objektiv genitiv, da Gud er objekt for den i ζῆλον liggende verbalhandling. BDR § 163 og HKN,S § 40.

V. 3 Det er ordene οὐ κατ' ἐπίγνωσιν (men ikke med forstand) i slutningen af det foregående vers, der begrundes i v. 3; jfr. γάρ.

Participierne ἀγνοοῦντες og ζητοῦντες er appositioner til det underforståede subjekt for ὑπετάγησαν. Medens det første participium har et objekt, er det andet konstrueret med den udfyldende infinitiv στήσαι (HKN,F § 78, s. 87), der har objektet τὴν λόσιν [δικαιοσύνην]. Στήσαι betyder her "opstille" i betydningen "gøre gældende", "hævde". Med ἀγνοοῦντες κτλ. og ζητοῦντες κτλ. angives grunden til οὐχ ὑπετάγησαν. BDR § 418,1 og HKN,S § 179.

Ὑπετάγησαν, der er konstrueret med dativ, er et eksempel på aorist passiv uden θ. HKN,F § 50 a.

V. 4 Man kan forklare γάρ på den måde, at den indfører begründelsen for udsagnet om, at jøderne var uvidende.

Τέλος, der - bl.a. fordi det står uden bestemt artikel - må opfattes som subjektsprædikat, kan betyde "mål", "formål" og "ende". Der er udbredt enighed om, at det er med den sidstnævnte betydning, τέλος forekommer i dette vers. Præpositionen εἰς angiver her følgen af, at Kristus er lovens ende.

V. 5 Det er næppe v. 5 alene, der med γάρ indføres som begrundelse for udsagnet i v. 4, men afsnittet fra v. 5 til v. 8.

Hvad angår ordlyden af v. 5, divergerer håndskrifterne en del. Nogle antager, at den oprindelige ordlyd var: Μωϋσῆς γάρ γράφει ὅτι τὴν δικαιοσύνην ἔκ νόμου ὁ ποιήσας ἀνθρώπος ζήσεται ἐν αὐτῇ. Den af Nestle-Aland og andre foretrukne læsemåde er vanskeligere. I den må τὴν δικαιοσύνην ἔκ [τοῦ] νόμου opfattes som henseendets akkusativ (BDR § 160,1 og HKN,S § 24) eller som objekt for γράφει i betydningen "beskriver", "skriver om", og ὅτι kan opfattes som ὅτι recitativum eller som indledende en genstandssætning efter γράφει.

Ο ποιήσας ἀνθρώπος hører sammen, men αὐτό, der er objekt for ποιήσας, er kommet ind foran ἀνθρώπος. Pluralisformerne αὐτά og αὐτοῖς skyldes, at det i grundteksten i Det gamle Testamente handler om lovens forskellige bud og anordninger. Ἐν αὐτοῖς svarer til en instrumental dativ.

V. 6 Med δέ markeres, at der nu bliver tale om en anden retfærdighed end den i v. 5 nævnte.

Η ἔκ πίστεως δικαιοσύνη forekommer her personificeret og kan derfor være subjekt for λέγει.

Aorist konjunktiv med nægtelse (vedr. εἰπῆς se HKN,F § 88, nr. 61) bruges i stedet for aorist imperativ med nægtelse. BDR § 335 og HKN,S § 141.

Den spørgende sætning τίς ἀναβήσεται (HKN,F § 88, nr. 17) εἰς τὸν οὐρανόν; er objekt for μὴ εἰπῆς.

Toῦτ' ξετιν (det er = det vil sige) indfører en præcisering og kan ofte oversættes ved "nemlig". Her skal det indføre en præcisering af, hvad der ligger i det forudgående spørgsmål. Καταγαγεῖν (HKN,F § 88, nr. 1), der som objekt har Χριστόν, står som udfyldende infinitiv til ἀναβήσεται og har final betydning, som det er almindeligt efter bevægelsesverber. BDR § 390,1 og HKN,S § 159.

V. 7 Spørgesætningen τίς καταβήσεται (HKN,F § 88, nr. 17) εἰς τὴν ἄβυσσον; er parallel med spørgesætningen i det foregående vers og altså også objekt for μὴ εἰπῆς. Jfr. det sideordnende ή.

Substantivet ή ἄβυσσος (vel med underforstået γῆ) er dannet af adjektivet ἄβυσσος, som betyder "bundløs", "umåelig".

Se vedr. τοῦτ' ξετιν og den udfyldende infinitiv ἀναγαγεῖν kommentarerne til v. 6.

V. 8 Det underforståede subjekt for λέγει er utvivlsomt ή ἔκ πίστεως δικαιοσύνη (v. 6). D.m.fl. har som subjekt ή γραφή - jfr. v. 17.

Genitiven σου skyldes adverbiet ἐγγύς. BDR § 184 og HKN,S § 47. Ved

placeringen i begyndelsen af sætningen synes ἔγγύς οου at være fremhævet.

To òtiv' ἔστιν (jfr. kommentarerne i v. 6) indfører her en præcisering af, hvordan Paulus vil have citatets tò ρῆμα forstået. Betydningen af udtrykket tò ρῆμα τῆς πίστεως er ikke entydig. Der kan f.eks. være tale om det ord, der handler om tro, kalder til tro, skaber tro og lignende.

V. 9 Hvis der forudsættes komma i slutningen af v. 8, kan òti i begyndelsen af v. 9 have betydningen "at" og indføre en beskrivelse af ρῆμα τῆς πίστεως. Sandsynligere er det dog med Nestle-Aland at forudsættes et punktum og opfatte òti som begrundende (for). "Òti-sætningen tjener så som begrundelse for udsagnet ἔγγύς οου tò ρῆμα ἔστιν κτλ.

Den med ἐάν indledte konstruktion med verberne i konjunktiv er casus eventualis. BDR § 373 og HKN,S § 195 c. Hovedsætningen udgøres alene af verbet σωθῆσῃ.

Verbet διολογεῖν konstrueres med dobbelt akkusativ. "Hvis du ... bekender Jesus (som) Herre", d.v.s.: "Hvis du ... bekender, at Jesus er Herre". BDR § 157,2 og HKN,S § 21. Præpositionsleddet ἐν τῷ στόματι svarer til instrumental dativ. BDR § 219 og HKN,S § 66.

Se vedr. ἔγγυειν og σωθῆσῃ HKN,F § 88, nr. 30 og 94.

V. 10 Subjektet for de to verber πιστεύεται og διολογεῖται er "man". BDR § 130,1. Kørsels- og στόματi er at opfatte som instrumental dativ, og de to med εἰς indledte præpositionsled angiver, hvad dette at tro med hjertet og bekende med munden fører til, nemlig δικαιοσύνη og σωτηρία.

V. 11 Γάρ viser, at der nu følger en begrundelse for det netop fremførte, og som en begrundelse kan citatet i v. 11 tjene - men under to forudsætninger. Den første er, at αὐτῷ refererer til Kristus/Gud, den anden, at οὐ κατασχυνθήσεται betydningsmæssigt svarer til δικαιωθήσεται/σωθήσεται. Til citatet føjer Paulus et πᾶς ind foran ὁ πιστεύων.

V. 12 Med sætningens første γάρ indføres begrundelsen for for ordet πᾶς i det foregående vers.

Genitiverne Ἰουδαῖον og Ἐλληνος er bestemt af διαστολή, der dog i 1. Kor. 14,7 er konstrueret med dativ.

I versets anden γάρ-sætning, der begrunder den første, kan ὁ αὐτὸς κύριος πάντων betyde "den samme (er) alles Herre", d.v.s. κύριος opfattes som subjektsprædikat. Man kan også underforstå et κύριος, og så må det lyde: "den samme Herre (er) alles (Herre).

Præpositionsleddet εἰς πάντας efter participiet πλουσιῶν må have betydningen "til bedste for alle", "til fordel for alle" eller lignende. Πλουσιῶν

εἰς πάντας kan derfor oversættes "rig nok for alle".

V. 13 Det er πλούτῶν εἰς πάντας κτλ. i slutningen af v. 12, som nu begrundes i v. 13. Det er Paulus, der med indføjelsen af γέρ gør citatet til en begrundelse.

I relativbisætningen ὃς ἂν κτλ. er konstruktionen casus eventualis. BDR § 380,1 b og HKN,S § 147 c.

Se vedr. ἐπικαλέσονται og σωθήσονται HKN,F § 88, nr. 46 og 94.

V. 14 Ἐπικαλέσονται er en deliberativ konjunktiv. Det samme er πιστεύσωσιν og ἀκούσωσιν i de to følgende spørgesætninger samt κηρύξωσιν i begyndelsen af v. 15. BDR § 366,1 og HKN,S § 140. Det underforståede subjekt for verberne i v. 14 er nok jøerde.

I v. 13 er ἐπικαλεῖσθαι konstrueret med objekt (τὸ οὐνομα). Det er derfor nærliggende foran εἰς ὅν (der er bestemt af ἐπιστευσσαν) at underforstå det demonstrative τοῦτο som objekt for ἐπικαλέσονται. Konstruktionen πιστεύειν εἰς τινα forekommer i den paulinske litteratur desuden Gal. 2,16 og Fil. 1,29. Især i den johannæiske litteratur er denne konstruktion almindelig.

På baggrund af konstruktionen εἰς ὅν οὐκ ἐπιστευσσαν ligger det lige for efter πιστεύσωσιν at underforstå εἰς τοῦτο; en anden mulighed ville være τούτῳ. Genitivformen af det relative pronomen (οὗ) er bestemt af ἡκουσσαν (HKN,F § 88, nr. 5). Det er den, man hører på, der ansøres i genitiv. Problematisk er det derfor at oversætte "som de ikke har hørt om". En anden forståelse er at opfatte πιστεύσωσιν absolut og i forbindelse hermed antage, at οὗ er et relativt adverbium med betydningen "hvor".

Genitiven κηρύσσοντος (participium) skyldes den uegentlige præposition χωρὶς. Χωρὶς κηρύσσοντος betyder "uden nogen, der forkynner".

V. 15 Sætningen ἂν μὴ ἀποσταλῶσιν (HKN,F § 73 f) er en betingelses sætning, og konstruktionen er casus eventualis. BDR § 373 og HKN,S § 195 c. Subjektet for κηρύξωσιν og passiven ἀποσταλῶσιν er et underforstået οἱ κηρύσσοντες; jfr. det forudgående κηρύσσοντος.

I udråb og lignende kan ὃς forekomme med betydningen "hvor". Jfr. f.eks. 11,33. ὃς ωραῖοι betyder altså "hvor herlige". Ὡραῖοι er subjektsprædikat, og verbet er underforstået. Den til οἱ πόδες (HKN,F § 18) knyttede possessive genitiv τῶν εὐαγγελιζομένων har som objekt [τὰ] ἀγαθά.

V. 16 Substantivet ἄκον kan betyde "hørelse" (det at høre), "høresans", men det kan også bruges som betegnelse for det, der høres, og således betyde "forkydelse" og lignende. Det er om det, der høres, ordet er brugt her.

* Ημῶν må opfattes som en subjektiv genitiv. Spørgsmålet kan således

oversættes: "hvem troede på det, vi forkyndte", evt. "hvem troede på det, de hørte af os".

V. 17 Dette vers angiver en følge (jfr. ἔρα) af det forhold, der netop er nævnt.

I de to sætninger, som verset består af, må verbet underforstås. Det er naturligt at underforstå γίνεται og oversætte ved "kommer".

Formentlig betegner ὁκον også i dette vers "det, der høres", men som nævnt kan det også betyde "hørelse", d.v.s. "det at høre". Genitiven Χριστοῦ kan både opfattes som en subjektiv og som en objektiv genitiv. Det første forekommer dog at være det mest nærliggende, da tanken synes at være den, at Kristus taler gennem de udsendte forkyndere.

V. 18 Λέγω kan her oversættes "jeg spørger". En tilsvarende betydning har verbet i 11,1 og 11,11.

Egentlig ventes der ved spørgsmål indledt med nægtelsen μή benægtende svar, men da der foran verbet er en anden nægtelse, er det et bekræftende svar, der lægges op til. BDR § 427,2 b. Se vedr. μενούνγε kommentarerne til 9,20.

Se vedr. εἰπῆλθεν HKN,F § 88, nr. 34. I citatets anden sætning, hvori subjekti er τὰ δόματα, kan εἰπῆλθεν underforstås.

Det personlige pronomen αὐτῶν, der i den citerede salme refererer til himlene, går her på de udsendte forkyndere. Der er i begge tilfælde tale om en subjektiv genitiv. Singularis af πέρατα er πέρας.

V. 19 Se vedr. betydningen af λέγω og vedr. det med μή indlede spørgsmål μή Ἰσραὴλ οὐκ ἔγνω; kommentarerne til v. 18. Se desuden vedr. ἔγνω HKN,F § 88, nr. 22.

Πρῶτος er et adjektiv knyttet til Μωϋσῆς. Altså: "Som den første siger Moses". Der kan dog oversættes adverbialt: "Først siger Moses". BDR § 243. Man kunne i det følgende have ventet et med πρῶτος korresponderende δεύτερος. Der er dog ikke en sådan fortsættelse.

Bag ἐπ' οὐκ έθνει (mod et ikke-folk) ligger det hebraiske בְּאַלְכָה. Se vedr. futurumformen παροργιῶ HKN,F § 69 c anm. 1. Om verberne παραζηλῶσι og παροργιῶ gælder, at de begge er konstrueret med ὑμᾶς som objekt og med et præpositionsled styret af ἐπί.

V. 20 I stedet for konstruktionen med sideordning af verberne ἀποτολμᾷ og λέγει kunne man – da verberne sagligt ikke er sideordnede – have ventet en underordning af det første, d.v.s. konstruktionen ἀποτολμῶν λέγει. BDR § 442,9 b og 471,4.

Efter passivformen εὑρέθην (HKN,F § 88, nr. 36) følger lidt påfaldende en dativ. Meningen synes at være: "Jeg blev fundet af dem o.s.v." Det gør meningsmæssigt ingen forskel, om man læser præpositionen ἐν med, eller man vælger at udelade den. Som det fremgår af det tekstkritiske apparat, er der vigtige håndskrifter som Μ og A, der ikke har præpositionen ἐν. Naturligere end ἐν med dativ eller dativ alene ville dog et præpositionsled indledt med ὑπό (ὑπὸ τῶν κτλ.) have været. BDR § 313.

Adjektivet ἐμφανής, der står som subjektsprædikat i forbindelse med verbet ἐγενόμην (HKN,F § 88, nr. 21), konstrueres med dativ. BDR § 187,4.

Ζητούσιν og ἐπερωτώσιν er participier (jfr. den bestemte artikel og nægtelsen μή), der begge har objekt (ἐμέ).

V. 21 Præpositionen πρός forud for det adversative δέ har betydningen "med hensyn til", "med henblik på". (Men med hensyn til Israel siger han).

"Ολην τὴν ἡμέραν er en akkusativ, der betegner udstrækning i tid. BDR § 161,2 og HKN,S 23.

Ἐξεπέτασσα kommer af ἐκπετάννυμι og hører således til gruppen af νυμι-verbet. Se om disse HKN,F § 84ff.

Participierne ἀπειθοῦντα (ἀπειθεῖν) og ἀντιλέγοντα (ἀντιλέγειν) står som adjektiviske bestemmelser knyttet til λαόν.

KAPITEL 11

V. 1 Partiklen οὐ̄ må forstås på baggrund af det, der i det foregående er fremført om Israel, der *har hørt* og *har forstået*.

Også her (jfr. 10,18) oversættes λέγω bedst "Jeg spørger". I det efterfølgende spørgsmål ventes benægtende svar, som det er antydet med μή. BDR § 427,2 og HKN,S § 211,1.

Ἀπώσατο er aorist i medium af det uregelmæssigt bøjede ἀπωθεῖσθαι. HKN,F § 88, nr. 12.

Se vedr. μή γένοιτο kommentarerne til 3,4. Det bliver imidlertid ikke ved den afvisning, der ligger i udsagnet μή γένοιτο. Der følger en begrundelse, som det fremgår af den med καὶ γάρ ἐγώ indlede sætning. ἐγώ betoner subjektet.

Såvel Ἀβραὰμ som Βενιαμίν er indeklinable. Ordene står her i genitiv. Genitiven φυλῆς er bestemt af den foran σπέρματος stående præposition ἐκ.

V. 2 Se vedr. ἀπώσατο kommentarerne til dette verbum i v. 1 og vedr. προέγγω og οἴδατε HKN,F § 88, nr. 22 og 69.

Formodentlig har relativbisætningen ὃν προέγγω karakter af begrundelse for det foranstående udsagn, at Gud ikke har forskudt sit folk.

Præpositionsleddet ἐν Ἡλίᾳ har lokal betydning og betyder altså "i stykket om Elias". Præpositionsleddet er anbragt foran den sætning, det egentlig hører til i, nemlig τῇ λέγει ἦ γραφή. Denne sætning er objekt for οἴδατε.

Også sætningen ὡς ἐντυγχάνει κτλ. er afhængig af ἦ οὐκ οἴδατε. ὡς kan oversættes ved "at" eller bedre "hvordan". BDR § 396,1. Verbet ἐντυγχάνειν (HKN,F § 88, nr. 102) kan – konstrueret med dativ – betyde "træde frem for", "vende sig til". Her er betydningen "vende sig til", og som det fremgår af fortsættelsen "vende sig til Gud (τῷ Θεῷ) mod Israel" (κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ). BDR 225,1 og HKN,S § 55 b.

V. 3 Verset rummer profetens anklagende ord til Gud (κύριε) mod Israel. Subjektet for ἀπέκτειναν, κατέσκαψαν og ζητοῦσιν er Israel. Pluralis viser, at vi har constructio ad sensum. BDR § 134 og HKN,S § 205 d.

Se vedr. ὑπελεῖσθην HKN,F § 88, nr. 62. Μόνος er apposition til subjektet for ὑπελεῖσθην.

V. 4 Substantivet χρηματισμός, der kun forekommer denne ene gang i Det nye Testamente, er brugt med betydningen "guddomssvar", og det vil her sige "Guds svar". Det er i øvrigt dette "svar", der for Paulus er det afgørende i

den tankegang, der blev indledt med η οὐκ οἰδατε i v. 2. Med det personlige pronomen αὐτῷ sigtes til Elias.

Se vedr. verbet κατέλιπον og talordet ἐπτακισχιλίους (7.000) HKN,F § 88, nr. 62 og § 40 a.

Femininumformen τῇ foran βάρος, der er maskulinum, har den forklaring, at man under oplæsning skulle læse η αἰσχύνη i stedet for δ Βάρος; jfr. שׁבָּה for at undgå לִעְבָּד i Hosea 9,10.

V. 5 Οὕτως οὖν fører tanken fra det gammeltestamentlige χρηματισμός til Paulus' samtid.

I præpositionsleddet ἐν τῷ νῦν καιρῷ har adverbiet νῦν adjektivisk karakter. Χάριτος er rimeligvis at opfattet som en kvalitativ genitiv. BDR § 165 og HKN,S § 43.

Se vedr. γέγονεν, hvis subjekt er λεῖμμα, HKN,F § 88, nr. 21.

V. 6 I betingelsesbisætningen εἰ δὲ χάριτι, hvori konstruktionen er casus realis (BDR § 372 og HKN,S § 195 a), må man underforstå et verbum. Meningen er: "Men hvis det er/var af nåde, så er/var det ikke af gerninger". Χάριτι må opfattes som instrumental dativ. Οὔκετι, der ofte forekommer med betydningen "ikke længere", har her i dette vers - som også f.eks. i 7,17 - først og fremmest logisk og ikke tidslig betydning.

Se vedr. betydningen af ἐπεις kommentarerne til 3,6.

V. 7 Τί οὖν; der svarer til τί οὖν ἐροῦμεν; tjener til at indføre en sammenfattende konklusion på baggrund af det i versene 1 til 6 fremførte. Konklusionen kommer i det umiddelbart følgende.

Relativbisætningen ὃ ἐπιζητεῖ Ἱσραὴλ er anbragt forud for hovedsætningen, hvilket medfører, at det relative pronomen ὃ kommer før det ord, som det knytter sig til, nemlig det demonstrative τοῦτο. Præsensformen ἐπιζητεῖ om den stadige søgen, aoristformerne οὐχ ἐπέτυχεν og ἐπωρώθησαν om resultatet. Jfr. 9,31. Se vedr. ἐπέτυχεν HKN,F § 88, nr. 102.

Den regel, at (ἐπι)τυγχάνειν konstrueres med genitiv, når det har betydningen "opnå", overholdes ikke i Det nye Testamente - f.eks. ikke i dette vers, som det fremgår af akkusativen τοῦτο. BDR § 171,2. Det angives ikke, hvad der sigtes til med τοῦτο. Det kunne være "retfærdighed" eller "frelse", der i så fald også må opfattes som det underforståede objekt i sætningen η δὲ ἐκλογῇ ἐπέτυχεν.

η Η ἐκλογῇ må her betydningsmæssigt svare til οἱ ἐκλεκτοί, og det vil sige "de udvalgte", d.v.s. de udvalgte inden for Israel. Οἱ λοιποὶ i den følgende sætning betegner den øvrige del.

Verbet πωροῦν betyder "gøre hård", "forhærde".

V. 8 Genitiven κατανύξεως kan enten opfattes som en kvalitativ genitiv (BDR § 165 og HKN,S § 43) eller som en genitiv, der angiver mål og/eller resultat (BDR § 166 og HKN,S § 43).

Foruden πνεῦμα har ἔδωκεν (HKN,F § 78) som objekt δόθαλμούς og ὥτα. Om det sidste ord se HKN,F § 18.

Med τοῦ foran infinitiverne μὴ βλέπειν og μὴ ἀκούειν kan være udtrykt en hensigt, men det ville være en påfaldende tanke, at Gud skulle have givet dem øjne og ører, *for at* de ikke skulle se og høre. Det hjælper ikke meget at antage, at betydningen skulle være konsekutiv (så at). Bedre er det derfor at antage betydningen "ikke seende øjne" og "ikke hørende ører" og oversætte "øjne, som ikke ser o.s.v."

I forbindelse med adverbiet σήμερον (i dag) betyder ἔως τῆς ἡμέρας "indtil denne dag".

V. 9 Se vedr. imperativen γενηθῆτω (passiv) HKN,F § 88, nr. 21.

De fire præpositionsled indledt med præpositionen εἰς svarer betydningsmæssigt til fire subjektsprædikater. BDR § 145,1 og HKN,S § 15.

V. 10 Knyttet til imperativen σκοτισθῆτωσαν (passiv) følger τοῦ μὴ βλέπειν, der kan udtrykke hensigt, men snarere er udtryk for følge. BDR § 400 og HKN,S § 159 og 160.

Selv om imperativerne γενηθῆτω (v. 9) og σκοτισθῆτωσαν som grammatiske subjekt har henholdsvis ή τράπεζα αὐτῶν og οἱ δόθαλμοι αὐτῶν, er det sagligt set Gud, der er subjekt. Herfor taler også σύγκαμψον, der er imperativ i 2. person, singularis, og det er Gud, der sigtes til.

I præpositionsleddet διὰ παντός (altid) skal man underforstå χρόνου. Da διὰ παντός betyder "altid", må σύγκαμψον opfattes som en ingressiv eller måske bedre som en kompleksiv aorist. BDR § 337 og HKN,S § 151.

V. 11 Se vedr. λέγω οὖν kommentarerne til v. 1.

Subjektet for ἐπταισαν og πέσωσιν (HKN,F § 88, nr. 79) er identisk med οἱ λοιποὶ i v. 7.

Med μὴ tilkendegives, at spørgsmålet ifølge Paulus må besvares benægtende (BDR § 427,2 a og HKN,S § 211,1), og benægtelsen kommer da også direkte til udtryk i μὴ γένοιτο (3,4).

I sætningen ἀλλὰ τῷ κτλ., hvori den positive hensigt med deres snublen tilkendegives, kan man som verbum underforstå γέγονεν (af γίνεσθαι), hvad der forklarer dativen τοῖς θύνεσιν. Τῷ παραπτώματι er dativ til angivelse af årsag. BDR § 196 og HKN,S § 32. Altså: "Men ved deres fald kom frelsen til hedningerne".

Den med εἰς anførte substantiverede infinitiv τὸ παρακηλῶσαι udtrykker hensigt. BDR § 402,2 og HKN,S § 170 a. Pronominet αὐτούς er objekt for παρακηλῶσαι. Det er det forhold, at frelsen er kommet til hedningerne, som er det underforståede subjekt for infinitiven.

V. 12 Som verbum i forbindelse med henholdsvis τὸ παρέπτωμα og τὸ ήττημα er det muligt at underforstå ἔστιν eller ἐγένετο. Πλοῦτος er i begge tilfælde subjektsprædikat. Hovedtanken er, at de pågældende jøders fald og nederlag er/er blevet til rigdom for hedningerne. Meningsmæssigt er der her ingen forskel mellem genitiverne κόσμου og έθνου. Valget af to forskellige ord skyldes utvivlsomt ønsket om sproglig variation.

Substantivet ήττημα betyder antagelig "nederlag". Herfor taler ikke mindst, at verbet ήττοσθαι betyder "være underlegen", "overvindes". Der er dog nogle, der mener, at ήττημα her forekommer med betydningen "tab", og med henvisning til πλήρωμα, hvormed ήττημα korresponderer, gør andre gældende, at det må betyde "ringe antal", "fåtal".

Πόσῳ μᾶλλον τὸ πλήρωμα αὐτῶν = "hvor meget mere (så ikke) deres fyldte". Dativen πόσῳ (HKN,F § 38) tjener til at forstærke komparativen μᾶλλον. BDR § 246. Meningen med πόσῳ μᾶλλον κτλ. må være: Hvor meget større rigdom må det ikke føre til, når jøderne fuldtalligt tager imod evangeliet. Det underforståede verbum i denne sætning må altså være en futurumform, f.eks. ξεταί.

V. 13 Pronominet οὐτῖν, der foregriber τοῖς έθνεσιν, er emfatisk stillet forrest i sætningen.

Udtrykket ἐφ' ὅσον (vedr. ὅσον se HKN,F § 38) svarer næppe – som f.eks. i Matth. 9,15 – til ἐφ' ὅσον χρόνον, da Paulus ikke synes at anlægge noget tidsaspekt. Meningen må være "for så vidt som" (jfr. Matth. 25,40).

Det i sætningen forekommende μὲν efterfølges ikke af noget δέ (BDR § 451,1). Udtrykket μὲν οὖν er altså at opfatte som et selvstændigt udtryk, der her introducerer et udsagn, som Paulus godt ved vil overraske.

Ordet ἡ διακονία forekommer med ret forskellig betydning, men her sigter Paulus til sin aposteltjeneste blandt hedningerne.

V. 14 Ordet εἰ, der her er forstærket med adverbiet πώς, betyder "om" og udtrykker en forventning. Derfor kan εἰ πώς oversættes "om måske", "om på en eller anden måde". BDR § 375.

Med μου τὴν σάρκα siger Paulus til sine jødiske landsmænd. At τὴν σάρκα her er et kollektivt begreb, fremgår også af fortsættelsen καὶ σώσω (HKN,F § 88, nr. 94) τινάς ἐξ αὐτῶν. Παρακηλῶσω og σώσω er futurum indikativ.

Tostavelsesenklitika bevarer accenten, når de står lige efter ord, der har akut på næstsidste stavelse. Derfor har accent over det ubestemte pronomen *τινάς*. HKN,F § 5 b.

V. 15 Udsagnet i dette vers skal vel begrunde (jfr. γάρ), hvad der netop er fremført i v. 13f. Konstruktionen og tankegangen er meget lig den, der findes i v. 12. Man kan derfor også underforstå de samme verber som i dette vers.

I betingelsesbisætningen er οὐτῶν at opfatte som en objektiv genitiv (Guds forkastelse af dem), og det samme er κόσμου (Gud er subjekt for forsoningen; verden objekt).

I sætningen τίς ή πρόσληψις κτλ. er πρόσληψις subjekt (som verbum kan ξοταὶ underforstås), og τίς er subjektsprædikat. Τίς kan oversættes ved "hvad". Efter πρόσληψις må man underforstå οὐτῶν (objektiv genitiv).

Ordene εἰ μὴ ζωὴν νεκρῶν knytter sig til τίς. Direkte gengivet "hvad hvis ikke liv af døde" = "hvad andet end liv af døde".

V. 16 I de tre første sætninger må ξοταὶ underforstås, i den fjerde εἰσιν. Kort har i begge tilfælde betydningen "også". I hovedsætningerne må som subjektsprædikat underforstås henholdsvis ἔγιοι og ἔγιοι.

V. 17 Bisætningerne (casus realis – se BDR § 372,1 og HKN,S § 195 a) i v. 17 danner baggrund for hovedsætningen μὴ κατακαυχῶ τῶν κλάδων i begyndelsen af v. 18.

I den første betingelsesbisætning er τῶν κλάδων en partitiv genitiv. BDR § 164,1 og HKN,S § 41. Se vedr. ἔκεκλάσθησαν HKN,F § 88, nr. 52.

I den næste (οὐ δὲ ἀγριελαῖος ὡν ἐνεκεντρίσθης [af ἐγκεντρίζειν] ἐν αὐτοῖς) er ὡν et participium i apposition til σύ (HKN,F § 81), og sammen med subjektsprædikatet ἀγριελαῖος svarer dette participium betydningsmæssigt til en selvstændig bisætning, her vel en relativbisætning. Præpositionsledet εἰν αὐτοῖς betyder antagelig "blandt dem", d.v.s. blandt de grene, der ikke er brudt af.

I den tredie sætning, der indledes med καὶ συγκοινωνός og hvori verbet er ἔγενου (HKN,F § 88, nr. 21), er συγκοινωνός subjektsprædikat. Συγκοινωνός konstrueres med genitiv (BDR § 182,1 og HKN,S § 45), og den af συγκοινωνός fremkaldte genitiv kan – hvad ordstillingen taler for – være τῆς δέξης, og så må τῆς πιστήτος opfattes som en kvalitativ genitiv (BDR § 165 og HKN,S § 43) eller som en appositionsgenitiv (BDR § 167,2 og HKN,S § 43). Antages det, at den af συγκοινωνός fremkaldte genitiv er τῆς πιστήτος, er τῆς δέξης at opfatte som en possessiv genitiv knyttet til τῆς πιστήτος. Den tredie genitiv (τῆς ἐλαῖος) er det naturligt at betragte som en possessiv genitiv knyttet til τῆς δέξης.

V. 18 Da stammen i verbet κατακαυχᾶσθαι ender på α, sker der i mange bøjningsformer en sammentrækning. I præsens, imperativ, 2. singularis i medium sammentrækkes således κατακαυχάσου til κατακαυχῶ. Jfr. HKN,F § 57 a og bøjningen af præsens, imperativ i § 60, s. 72.

Genitiven τῶν κλᾶδων er forårsaget af verbet κατακαυχῶ. Se BDR § 181,1 og HKN,S § 44 i.

Efter betegelsesbisætningen εἰ δὲ κατακαυχᾶσθαι er det af meningsmæssige grunde nødvendigt at underforstå f.eks. "så husk, at" eller "så skal du vide, at". BDR § 483,2. Se vedr. verbalendelsen -σατ BDR § 87 og HKN,F § 60, note 1 (s. 71).

Som verbum efter ἢ βίζα må man underforstå βαστάζει.

V. 19 Se vedr. ἐρεῖς og ἔξεκλάσθησαν HKN,F § 88, nr. 61 og 52.

Selv om τύχη undertiden indleder en følgebisætning, og selv om det kunne give mening med en følgebisætning også i dette vers, er der næppe tvivl om, at konjunktionen her – som i mangfoldige andre tilfælde – indleder en final-sætning, d.v.s. en hensigtsbisætning.

Det logiske subjekt for passivformerne ἔξεκλάσθησαν og ἐγκεντρισθῶ er utvivlsomt Gud.

V. 20 Adverbiet καλῶς kan – som her – anvendes udbrudsagtigt med betydningen "rigtigt", "godt".

Dativerne τῇ ἀπίστᾳ og τῇ πίστῃ angiver årsagen (BDR § 196 og HKN,S § 32) til henholdsvis ἔξεκλάσθησαν (HKN,F § 88, nr. 52) og ἐστηκας (HKN,F § 78, s. 87f. – herunder anm. 4 og 6). "Εστηκας betyder egentlig "du står", men i sammenhængen her må betydningen være "du sidder" – nemlig som en gren på træet.

Φρόνει og φοβοῦ er præsens, imperativ, 2. sing., henholdsvis i aktiv og i medium. "Υψηλὰ φρονεῖν = "at have høje tanker", "at være overmodig".

V. 21 Formaningerne i slutningen af v. 20 begrundes i v. 21. Jfr. γέρ. I betegelsesbisætningen har εἰ betydningen "når". Det står jo fast, at Gud ikke skånede de naturlige grene. HKN,S § 195 a.

Det er verbet ἐφείσατο (af φείδεσθαι), der forklarer genitiven τῶν κλᾶδων, og tilsvarende φείσεται, der i den følgende sætning begrunder genitiven σοῦ. BDR § 180,5 og HKN,S § 44 h.

Οἱ κατὰ φύσιν κλάδοι (her genitiv τῶν κατὰ κτλ.) betyder "de naturlige grene". Κατὰ φύσιν har altså her betydningen "ifølge naturens orden". Det drejer sig om de grene, der ifølge naturens orden hører træet. Derfor "de naturlige grene".

Bla. P⁴⁶ og D læser μή πως foran οὐδὲ οὐδὲ φείσεται. Efter udtryk, der tilkendegiver bekymring og frygt, har μή og μή πως betydningen "at". Følges læsemåden med μή πως, må man forud for de nævnte ord underforstå f.eks. "frygter jeg for". Altså: "For hvis Gud ikke har skånet de naturlige grene, frygter jeg for, at han heller ikke vil skåne jer". I en sådan med μή (πως) indledt sætning ville verbet dog normalt være en konjunktivform, men φείσεται er futurum indikativ. Læsemåden med μή πως er "blødere" end læsemåden uden. Uden μή πως må der oversættes "vil han heller ikke skåne dig".

V. 22 Se vedr. ὅτε og πεσόντας HKN,F § 88, nr. 72 og 79.

Da χρηστότητα og ἀποτομή (akkusativformer, da ordene er objekt for ὅτε) genoptages i nominativ, er det muligt at opfatte ἐπὶ μὲν τοὺς πεσόντας ἀποτομά og ἐπὶ δὲ σὲ χρηστότης θεοῦ som selvstændige sætninger og i begge underforstå verbet ἔστιν. Präpositionen ἐπὶ betyder i begge tilfælde "imod".

Til ἐπὶ δὲ σὲ χρηστότης θεοῦ er knyttet en betingelse, som det fremgår af fortsættelsen. I betingelsesbisætningen er konstruktionen casus eventualis. BDR § 373 og HKN,S § 195 c. I betydningen "forblive i", "holde fast ved" konstrueres ἐπιμένειν med dativ. Derfor τῇ χρηστότητι.

Se vedr. ἐπει kommentarerne til 3,6. Verbet (ἐκ)κόπτειν hører til dem, der danner passiv uden θ. (HKN,F § 50 a). Ἐκκοπήσῃ er futurum i passiv (2. person singularis).

V. 23 Κάκεῖνοι er en sammenrækning af καὶ og det demonstrative ἕκεῖνοι. Ἐὰν μὴ ἐπιμένωσιν τῇ ἀποτίᾳ er en med Ἐὰν ἐπιμένης τῇ χρηστότητι (v. 22) syntaktisk parallel betingelsesbisætning.

Infinitiven ἔγκεντροίσσαι i den sidste sætning i verset er knyttet til subjektsprædikatet δυνατός som udfyldende infinitiv. BDR § 393,3 og HKN,S § 167.

V. 24 Umiddelbart synes den første sætning at måtte oversættes: "For når (jfr. kommentarerne til εἰ i v. 21) du blev hugget af det af natur vilde oliventræ". Men derved kommer meningen med κατὰ φύσιν ikke klart frem. Det gør den, hvis der oversættes: "Får når du blev hugget af det vilde oliventræ, som du af naturen (κατὰ φύσιν) hører til". Det er altså tilhørsforholdet, præpositionsleddet κατὰ φύσιν udsiger noget om.

Det til verbet ἔγκεντροίσθη knyttede præpositionsled παρὰ φύσιν betyder "imod naturen" eller måske bedre "imod naturens orden".

Se vedr. udtrykket πόσῳ μᾶλλον kommentarerne til v. 12. Efter det demonstrative οὐτοι, der er subjekt i versets sidste sætning, følger et κατὰ

φύσιν som præcisering af, at der med οὗτοι menes dem, der af natur hører det ædle oliventræ til. Med οἱ κατὰ φύσιν menes altså "de af natur ædle grene".

Medens ἐγκεντριζεσθαι i den foregående sætning er konstrueret med et præpositionsled styret af εἰς, konstrueres det her i hovedsætningen med dativ – nemlig τῇ λόγῳ ἐλαῖᾳ. Jfr. at præpositionen ἐν indgår i verbet.

V. 25 Γάρ refererer nok i første række til v. 24b.

Efter θέλω følger υμᾶς ἀγγοεῖν (akkusativ med infinitiv; jfr. 1,13), og ἀγγοεῖν har som objekt τὸ μυστήριον τοῦτο, og dette objekt defineres nærmere i sætningen ὅτι πάρωσις κτλ.

Hensigtsbætningen ταῦτα μὴ ἔτει κτλ., der nærmest har karakter af et parentetisk indskud mellem τὸ μυστήριον og den definerende ὅτι-sætning, er afhængig af θέλω υμᾶς ἀγγοεῖν. I stedet for læsemåden παρ' ἑαυτοῖς (jfr. 12,16 og BDR § 238,2), der støttes af bl.a. Η, C og D, har A og B m.fl. præpositionsleddet ἐν ἑαυτοῖς, medens Ρ⁴⁶, F og G m.fl. kun har dativen ἑαυτοῖς (BDR § 188,2). Meningsmæssigt er forskellen næppe stor.

Præpositionsleddet ἀπὸ μέρους må sandsynligvis opfattes som en adverbial bestemmelse knyttet til γέγονεν (HKN,F § 88, nr. 21). Der er delvist kommet forhærdelse over Israel (jfr. 15,15,24).

I den med ὄχρις οὐ (her med betydningen "indtil") indledte tidsbætning er der konjunktiv (εἰσέλθῃ HKN,F § 88, nr. 34), da tidspunktet for verbalhandlingen er ukendt (casus eventialis). HKN,S § 147 a og 194 b. Efter εἰσέλθῃ kan underforstås f.eks. "i Guds rige" eller "til livet".

Det er ikke ganske klart, hvad der menes med udtrykket τὸ πλήρωμα τῶν ἔθνῶν "hedningernes fylde", men i lyset af πᾶς Ἰσραὴλ i det følgende vers synes det nærliggende at antage, at τὸ πλήρωμα τῶν ἔθνῶν betyder "alle hedningefolk", "hedningefolkene i fuldt tal".

V. 26 Det er naturligt at forstå καὶ οὕτως πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται som den tredie sætning, der tjener til at udfolde τὸ μυστήριον. Οὕτως synes at skulle sige noget om måden, hvorpå Israel skal blive frelst (jfr. de to forudgående sætninger), og er i så fald ikke ensbetydende med τότε (da, så).

Subjektet for ἀποστέψει er det samme som for ήξει (futurum af ήκω), nemlig ὁ ὄντων.

Patriarknavnet Ἰακὼβ er her brugt som betegnelse for Israel.

V. 27 Med det demonstrative pronomen αὕτη foregrives den bestemmelse af pagten, der gives i ὅταν-sætningen. Ἡ παρ' ἐμοῦ διαθῆκη betyder direkte gengivet "pagten fra mig", evt. "fra min side", d.v.s. "min pagt".

Sprogligt er formuleringen καὶ αὕτη αὐτοῖς ἡ παρ' ἐμοῦ διαθῆκη,

ὅταν ἀφέλωμαι (og dette er pagten fra min side med dem, når jeg borttager) påfaldende. Meningen synes dog klart nok at være den, at Guds pagt består deri, at han borttager. Se vedr. ἀφέλωμαι HKN,F § 88, nr. 2. Konstruktionen i ὅταν-sætningen er casus eventualis. BDR § 382,3 og HKN,S § 147 a.

V. 28 V. 28ff. følger asyndetisk v. 25–27. BDR § 463.

I begge sætninger er subjekt (de, der hører til Israel) og verbum (εἰσίν) underforstået. Adjektiverne ἔχθροι og ἀγαπητοί er subjektsprædikater.

Præpositionen κατά betyder i begge tilfælde "i henseende til", og διά i begge tilfælde "for ... skyld".

V. 29 Det er v. 28b, der begrundes med udsagnet i v. 29.

Μεταμέλει μοι betyder "jeg angrer", "jeg fortryder". Af dette verbum er – med foranstillet α-privativum – verbaladjektivet ἀμεταμέλητος dannet. Adjektivets betydning er altså direkte oversat "ufortrydelig". Udsagnet i verset kan oversættes: "For Gud fortryder ikke sine nådegaver og sit kald."

V. 30 V. 30 og 31 hører syntaktisk nøje sammen, som det allerede fremgår af ώσπερ (v. 30) – οὕτως (v. 31), men også afspejles af de verber, der forekommer i de to vers. I øvrigt tjener de to vers, der indledes med et γ και (efter ώσπερ), mere som en udfoldelse af det foregående end som en begrundelse for det.

Dativen τῷ θεῷ skyldes verbet ἡπειθήσατε (BDR § 187,1), hvorimod τῇ ἡπειθεῖσᾳ er dativ til angivelse af grunden (BDR § 196,1 og HKN,S § 32), og det vil sige grunden til, at hedningerne fandt barmhjertighed (ἡλεήθητε).

Det demonstrative pronomen τούτῳ refererer til Israel, d.v.s. til dem, der er fjender for hedningernes skyld.

Bemærk modstillingen ποτέ . . . νῦν, der er typisk for Paulus.

V. 31 Det er et uafklaret spørgsmål, om dativen τῷ ὑμετέρῳ ἐλέει skal forbindes med ἡπειθησαν, eller den hører til τόπo-sætningen, men blot – for betoningens skyld – er rykket frem foran denne. Ifølge den sidstnævnte forståelse skal τῷ ὑμετέρῳ ἐλέει altså forbindes med ἐλεηθῶσιν. Vælges den første mulighed, kan der oversættes: "sådan er nu også disse blevet ulydige som følge af den barmhjertighed, der er vist jer", evt. "på grund af den barmhjertighed, der skal vises jer". Det forekommer dog at være mere i overensstemmelse med tankegangen i v. 30 og med den syntaktiske opbygning af de to vers at forbinde dativen med ἐλεηθῶσιν. Der kan så oversættes: "sådan er nu også disse blevet ulydige, for at også de må finde barmhjertighed som følge af den barmhjertighed, der er blevet jer til del", evt. "ved den samme barmhjertighed, som er blevet jer til del".

Det er usikkert, om der oprindeligt har været et *vūv* i den sidste sætning i verset. Meningsmæssigt virker *vūv* noget forstyrrende, men akkurat det forhold kunne jo anføres som argument for, at læsemåden med *vūv* er den oprindelige.

V. 32 Den i det foregående omtalte sammenhæng mellem ulydighed og barmhertighed begrundes i dette vers.

Præpositionsleddet *εἰς ἀπειθεῖν* er knyttet til verbet συνέκλεισεν.

V. 33 Foruden til angivelse af vokativ kan interjektionen *ὦ* – som her – anvendes i udråb.

De til βάθος knyttede genitiver πλούτου, σοφίας og γνώσεως må henregnes under gruppen artens genitiv. BDR § 165 og HKN,S § 42. At se en særlig sammenhæng mellem βάθος og πλούτου og oversætte "O rigdoms dyb, både på visdom og indsigt" er muligt, men svarer næppe til Paulus' intention. Genitiven θεοῦ er at forbinde med såvel πλούτου og σοφίας som med γνώσεως.

Se vedr. brugen af det korrelative adverbium *ὡς* i udråb kommentarerne til 10,15.

Til grund for adjektivet *ἀνεξερεύνατος* ligger verbet ἔξερεύνειν "at udforske". Med α(v)-privativum betyder adjektivet "uudforsklig", "uransagelig". Til grund for det andet adjektiv ligger verbet ἔλεγχιάζειν "at opspore". Med α(v)-privativum betyder adjektivet "usporlig". Begge adjektiver står som subjektsprædikat. Verbet er underforstået. BDR § 127,4.

V. 34 Det er udsagnet om, at Guds domme er uransagelige og hans veje usporlige (v. 33), der begrundes med de citater, der nu følger. Bemærk, at γάρ ikke hører citaterne til, men er indføjet af Paulus, så det citerede kan tjene som argumenter.

Se vedr. verberne ἔγνω og ἐγένετο HKN,F § 88, nr. 22 og 21.

I citater fra Det gamle Testamente står det substantiv, der er knyttet til en genitiv, ofte uden artikel. Således er *νοῦν κρυψού* en afspejling af רִימַת הָנָה. BDR § 259.

V. 35 Se vedr. προέδωκεν og ἀνταποδοθήσεται HKN,F § 78 (s. 86) og § 80. Προ-διδόναι betyder her "at give først". Ἀντ-απο-διδόναι har betydningen "at give i stedet for", "at gengælde". Det personlige pronomen αὐτῷ refererer til det spørgende pronomen τίς i den foregående sætning.

V. 36 "Og har begrundende betydning.

Præpositionerne *ἐπί*, *διά* og *εἰς* betyder "af/fra", "ved" og "til". Verbet i

ØTIL-sætningen (εστίν) er underforstået. Også i den afsluttende doksoologi er verbet underforstået, men her er muligvis optativformen εἴη at underforstå.

KAPITEL 12

V. 1 Med oūv tilkendegives, at de formaninger, Paulus nu fremsætter, er at forstå som en konsekvens af det foregående.

Verbet παραστῆσαι, hvortil objektet ὑμᾶς, vokativen ἀδελφοῖς og præpositionleddet διὰ (BDR § 223,5) τῶν οἰκτιρμῶν (BDR § 142) er knyttet, har παραστήσαι (HKN,F § 78, s. 87) som udfyldende infinitiv (BDR § 392,1 c).

Efter παραστῆσαι følger objekt (τὰ σώματα ὑμῶν) og objektsprædikat (θυσίαν ζῷαν ἀγίαν εὐάρεστον τῷ Θεῷ). BDR § 157 og HKN,S § 21. Objektsprædikatet består af substantivet θυσίαν og tre dertil føjede bestemmelser (et participium og to adjektiver), nemlig ζῷαν, ἀγίαν og εὐάρεστον τῷ Θεῷ. Dativen τῷ Θεῷ skyldes adjektivet εὐάρεστον. BDR § 187,4 og HKN,S § 33. Udtrykket εὐάρεστος τῷ Θεῷ findes desuden i 14,18 og i Fil. 4,18. I Efes. 5,10 findes varianten εὐάρεστος τῷ κυρίῳ. Skønt femininum (fordi det er knyttet til θυσίαν) fremtræder εὐάρεστον ikke med en særlig femininumendelse, da der er tale om et sammensat adjektiv. HKN,F § 21, anm. 1.

Ordene τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν er at opfatte som en forklarende apposition. Man kan evt. opfatte disse ord som en apposition til τὰ σώματα ὑμῶν eller til θυσίαν ζῷαν ἀγίαν εὐάρεστον τῷ Θεῷ, men sandsynligvis står de som en forklarende apposition til hele udtrykket παραστῆσαι ... τῷ Θεῷ. Det er ifølge denne forståelse dette at frembære sig selv o.s.v., der forklares som τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν.

Η λογικὴ λατρεία må betegne den gudstjeneste, der svarer til λόγος, og adjektivet λογικός kan derfor – svarende til dette ords grundbetydning – oversættes ved "fornuftig". Nu kan λόγος imidlertid være brugt specielt med tanke på den guddommelige λόγος, der er nært beslægtet med πνεῦμα, så støttet bl.a. af 1. Pet. 2,5 gøres det ofte gældende, at λογικός her meningsmæsigt svarer til πνευματικός. I så fald må der oversættes "jeres åndelige gudstjeneste".

V. 2 Med præsens imperativ (μὴ συσχηματίζεσθε og μεταμορφούσθε) tilkendegives, at formaningen har permanent gyldighed. BDR § 335f. og HKN,S § 151.

Det er præpositionen σὺν i verbet συσχηματίζεσθε, der forklarer dativen τῷ αἰῶνι τούτῳ.

Den til verbet μεταμορφούσθε knyttede dativ τῇ ἀνακατένωσι er en instrumental dativ (BDR § 195 og HKN,S § 31), og den følgende genitiv τοῦ νοῦ er en objektiv genitiv. Se vedr. bøjningen af ὁ νοῦς HKN,F § 14 anm.

Med εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς (akkusativ med infinitiv) udtrykkes

hensigten – formentlig i første række hensigten med μεταμορφοῦσθε τῇ ἀνακαινῶσει τοῦ νοός. Sætningen til tō θέλημα τοῦ θεοῦ (τοῦ θεοῦ er en subjektiv genitiv) er objekt for δοκιμάζειν, og som forklarende apposition til tō θέλημα føjer Paulus tō ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον, der er tre substantiverede adjektiver.

V. 3 Med γάρ knytter Paulus nu de konkrete formaninger til de mere overordnede og principielle bemærkninger i v. 1 og 2.

Verbet λέγω har her betydningen "jeg byder", og det er konstrueret med dativ (παντὶ τῷ δούτῃ ἐν ὑμῖν) og udfyldende infinitiv (μὴ ὑπερφρονεῖν og φρονεῖν – d.v.s. φρονεῖν efter ἀλλά).

Præpositionsleddet διὰ τῆς χάριτος κτλ. er en syntaktisk parallel til διὰ τῶν οἰκτιρμῶν κτλ. i v. 1. Jfr. BDR § 223,5. Δοθεῖσης, der ved artiklen τῆς er knyttet som en nærmere bestemmelse til Χριστός og har dativobjektet μοι, er aorist participium i passiv af διδώμι.

Præpositionen παρό can med akkusativ betyde "mere end", når det indgår i komparativiske udtryk. Udrykket μὴ ὑπερφρονεῖν παρό δὲ δεῖ φρονεῖν betyder altså "ikke at tænke mere, d.v.s. højere end, man bør tænke". Det relative δὲ er objekt for den udfyldende infinitiv φρονεῖν efter δεῖ.

Den lidt påfaldende udtryksmåde ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν må vel, da εἰς udtrykker retning, følge og hensigt, betyde "men at tænke sådan, at man tænker besindigt", d.v.s. "men at tænke besindigt". BDR § 402,2.

Pronominet ἐκάστῳ hører ὡς-sætningen til (ellers måtte der have stået ἐκάστον ὡς αὐτῷ δὲ θεός κτλ.). ἐκάστῳ er dativobjekt for ἐμέρισεν, der som akkusativobjekt har μέτρον. Πίστεως efter μέτρον kan opfattes som en appositionsgenitiv (BDR § 167 og HKN,S § 43) eller som en partitiv genitiv (BDR § 164 og HKN,S § 41).

V. 4 Dette og det følgende vers er nøje sammenhørende, som det fremgår af det indledende ord i hvert af de to vers, nemlig i v. 4 καθάπερ (ligesom) og i v. 5 οὕτως (således).

Det må være den forskellighed, der blev givet udtryk for i slutningen af v. 3, som nu begrundes. Jfr. γάρ.

Se vedr. ἐνī HKN,F § 40 b og vedr. bøjningen af det substantiv, der her forekommer i formen μελη, HKN,F § 17.

Trots placeringen af ἔχει (singularis i forbindelse med subjekt i neutrum, pluralis) hører πρᾶξιν (opgave, gerning) sammen med τὴν αὐτήν. Om betydningen af pronominet αὐτός (her formen αὐτήν), når det står mellem artikel og substantiv, se HKN,F § 30.

V. 5 Οὕτως οἱ πολλοὶ ... ἐσμέν κτλ. kan betyde "således er vi mange

o.s.v.", eller – hvis of πολλοῖς er en semitisme – "således er vi alle o.s.v." "Ev (HKN,F § 40 b) σῶμα er subjektsprædikat.

Udtrykket τὸ δὲ καθ' εἰς betyder "hver for sig". Neutrumsformen af den bestemte artikel skyldes vel μέλη, der er neutrum. Nogle håndskrifter læser δὲ, da μέλη jo faktisk betegner medlemmerne af menigheden. Κατό, der ifølge sprogsbrugen i klassisk græsk skulle have været efterfulgt af akkusativformen ἔνος, men i denne forbindelse synes at have tabt sin sædvanlige karakter af præposition og altså efterfølges af nominativ, har distributiv betydning. BDR § 305,2.

Μέλη er subjektsprædikat. Singularisformen er μέλος (τό). Jfr. henvisningen i v. 4. Genitiven ὀλλήλων (HKN,F § 32) er knyttet til μέλη.

V. 6 Respekteres det punktum, der er sat efter μέλη ved slutningen af v. 5, kan participiet ἔχοντες i begyndelsen af v. 6 ikke være apposition til subjektet for ἔστεν in det foregående vers, men må opfattes som brugt med samme betydning som en indikativform. Altså: "Vi har forskellige nådegaver o.s.v." BDR § 468,2 a.

Adjektivet διάφορα hører – trods placeringen – til substantivet χαρίσματα. Δοθεῖσαν er aorist participium af διδώμι, og participiet er knyttet til χάριν. Jfr. v. 3.

I de udsagn, Paulus i slutningen af dette og i det følgende vers fremsætter vedr. en række forskellige nådegaver, må der underforstås nogle verber. Det fremgår af det følgende, hvilke verber der evt. kan være underforstået i de forskellige udsagn.

Man kan forklare akkusativen προφητεῖσαν på den måde, at den står som objekt for ἔχοντες eller måske bedre som apposition til χαρίσματα διάφορα, og oversætte: "Er det profetisk gave, så lad os bruge den, evt. så lad os profetere i overensstemmelse med troen". Men måske er εἴτε προφητεῖσαν i stedet at opfatte som en forkortet form for εἴτε ὁ ἔχων προφητεῖσαν, og så kan der oversættes: "Den, der har profetisk gave, skal bruge den, evt. skal profetere i overensstemmelse med troen".

V. 7 Også når det gælder εἴτε διακονίσαν ἐν τῇ διακονίᾳ, er der – som vedr. εἴτε προφητεῖσαν k.t.l. i v. 6 – mindst to forståelsesmuligheder, nemlig: "Er det en tjeneste, så lad os tage vare på, evt. blive i tjenesten", eller: "Den, der har en tjeneste, skal tage vare på, evt. blive i tjenesten. Bl.a. N² læser δὲ διακονῶν, men det er givetvis en sekundær læsemåde inspireret af διδόσκων og de øvrige substantiverede participier i det følgende.

Når A læser διδόσκαλίσαν, er det sikkert forårsaget af προφητεῖσαν og διακονίσαν i det foregående. Paulus har utvivlsomt foretaget et skift i sin udtryksmåde og gjort brug af et substantiveret participium. Sådanne participi-

er har vi også i det følgende vers. Der må underforstås et verbum efter subjektet ὁ διδάσκων. Det er antagelig en imperativ og kunne være en imperativform af et af de verber, der kan underforstås i forbindelse med den foregående nådegave.

V. 8 Det i forbindelse med ὁ παρακαλῶν underforståede verbum kan meget vel være "skal tage vare på", eller "skal blive i" – altså det samme, som kan underforstås efter διακονοῦν og efter ὁ διδάσκων.

Efter ὁ μεταδίδούς (HKN,F § 78, s. 84) kan man som verbum underforstå f.eks. imperativen μεταδίδότω (HKN,F § 78, s. 84).

Substantivet ἀπλότης betyder grundlæggende "enkelthed" og kan derfor også betyde "redelighed", "oprigtighed", og det er sikkert betydningen her.

Efter ὁ προτίταμενος (HKN,F § 79, s. 89) er imperativen προτίτασθω (HKN,F § 79, s. 89) sandsynligvis at underforstå. Efter ὁ ἔλεων kan imperatiyen ἔλεεῖτω underforstås.

Præpositionsleddene ἐν ἀπλότητι, ἐν οπουδήν og ἐν ἵλαρότητι tjener til at karakterisere den måde, hvorpå der skal tjenes, og de er derfor meget beslægtede med mådens dativ. BDR § 198,3.

V. 9 Selv om det er forholdsvis sjældent, at imperativen ξέτω er underforstået, må der dog suppleres med denne form efter ἡ ἀγάπη. BDR § 128,6.

Da man næppe skal opfatte participierne i versene 9 til 13 som appositioner til subjektet for εὐλογεῖτε i v. 14, må de opfattes som selvstændige verballed, der har imperativisk betydning. Der er formentlig tale om perifrastiske konstruktioner, d.v.s. man skal i forbindelse med de enkelte participier som finit verbum underforstå imperativen ξέτε. BDR § 468,2 b og HKN,S § 153 d og 189.

Verbet κολλᾶσθαι konstrueres med dativ. BDR § 193 og HKN,S § 33. Derfor κολλώμενοι τῷ ἀγαθῷ.

V. 10 Såvel i forbindelse med adjektivet φιλόστοργοι som i forbindelse med participiet προηγούμενοι er det naturligt at underforstå imperativen ξέτε. Det ville næppe være rigtigt i forbindelse med φιλόστοργοι i stedet at underforstå ὄντες og dermed at underordne formaningen til at vise broderkærlighed under formaningen til at vise agtelse. De formaninger, Paulus giver i disse vers, synes at være parallelle.

Προηγεῖσθαι betyder "gå foran", "vise vej". Udtrykket τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγεῖσθαι kan derfor nok – trods akkusativen ἀλλήλους og ikke en dativ- eller genitivform – betyde "gå foran hinanden, d.v.s. komme hinanden i forkøbet med at vise øre". Andre muligheder er "overgå hinanden i at vise

ære", "vurdere den anden højere, når det gælder ære".

Tῇ φιλαδελφίᾳ og τῇ τιμῇ kan opfattes som henseendets dativ (BDR § 197 og HKN,S § 35).

V. 11 Ikke alene i forbindelse med participierne ζέοντες og δουλεύοντες, men også i forbindelse med adjektivet ὀκυνηρός er imperativen ξστε at underforstå. Jfr. at nægtelsen er μή.

Der er nogle håndskrifter, som i stedet for τῷ κυρίῳ læser τῷ καιρῷ. Så er meningen: "Tjen nu i denne tid". Nestle-Alands læsemåde med κυρίῳ er dog klart den bedst bevidnede.

Τῇ σπουδῇ og τῷ πνεύματι kan opfattes som henseendets dativ. Dativen τῷ κυρίῳ er forårsaget af δουλεύοντες.

V. 12 Grunden til, at man skal glæde sig (χαίροντες [ξστε]), er antagelig angivet med dativen τῇ ἐλπίᾳ. BDR § 196 og HKN,S § 32. Tῇ θλίψει kan være lokativ dativ om tiden (BDR § 200 og HKN,S § 36). Tῇ προσευχῇ kunne være en tilsvarende lokativ dativ, men lader sig naturligere opfatte som henseendets dativ (BDR § 197 og HKN,S § 35).

Formaningernes durative karakter fremgår af, at der benyttes præsens partcipium.

V. 13 Verbet κοινωνεῖν konstrueres med dativ, og det forklarer ταῦς χρεῖας. BDR § 193 og HKN,S § 33. Ordret betyder ταῦς χρεῖας τῶν ἀγίων κοινωνοῦντες [ξστε]: "Tag del i de helliges trang". Det vil sige: "Vær med til at hjælpe de hellige i deres nød".

Verbet διώκειν forekommer ofte med betydningen "forfølge", men kan også have den afledede betydning "stræbe efter", "lægge vægt på".

V. 14 Da καταρᾶσθε er en imperativ, benyttes nægtelsen μή. BDR 427,4 og HKN,S § 211. Isoleret betragtet kunne καταρᾶσθε læses som præsens indikativ.

P⁴⁶ og B er vægtige vidner for at læse υμᾶς efter διώκοντας. Det har dog ikke nogen egentlig meningsmæssig betydning, om pronominet læses med eller ej.

V. 15 Der er to måder at forklare infinitiverne χαίρειν og κλαίειν (HKN,F § 88, nr. 51) på. Enten er de brugt med samme betydning som en imperativ (en sprogsbrug, der kendes også fra klassisk græsk), eller også må der underforstås en verbalform som f.eks. δεῖ. BDR § 389 og HKN,S § 153.

V. 16 Som tilfældet er vedr. participierne i v. 9 til 13, må der også i forbindelse med de tre participier i dette vers underforstås et ξστε.

Tὸ αὐτὸ betyder "det samme". Tὸ αὐτὸ φρονεῖν er derfor udtryk for at tænke det samme, at have det samme i sinde, at være enssindet. Eἰς ἀλλήλους synes her at betyde "over for hinanden", d.v.s. "indbyrdes". Jfr. i øvrigt. 15,5; 2. Kor. 13,11; Fil. 2,2 og 4,2.

Vedr. μὴ τὰ ὑψηλὰ φρονοῦντες er det nærliggende at minde om μὴ ὑψηλὰ φρόνει i 11,20 og kommentarerne til dette sted.

Verbet συναπάγεσθαι betyder "lade sig rive med af", "lade sig føre hen til". Det lader sig ikke afgøre, om τοῦς ταπεῖνοις af Paulus er tænkt som neutrum eller maskulinum. Begge muligheder giver mening.

Se kommentarerne til v. 14 vedr. nægtelsen μή. Påord med dativ har som grundbetydning "ved siden af", "hos". I sætningen μὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ' ἔαυτοῖς synes παρά brugt i overført betydning. Præpositionsleddet skal deraf ikke oversættes "hos jer selv", men derimod "i jeres egne øjne" eller "i jeres egne tanker". BDR § 238,2.

V. 17 Også i dette vers må der forudsættes en perifrastisk konstruktion, d.v.s. vi må underforstå imperativen Εστε i forbindelse med participierne ἀποδίδοντες (HKN,F § 78, s. 84) og προνοούμενοι.

I den første sætning er μηδενί (HKN,F § 39) dativobjekt og κακόν akkusativobjekt for ἀποδίδοντες. Κακοῦ er genitiv styret af præpositionen ἀντί (HKN,S § 62).

Knytter man ἐνώπιον πάντων ἀνθρώπων til προνοούμενοι (tænke på, sørge for), bliver dette led i det væsentlige en parallel til μηδενί i den foregående sætning. Sandsynligvis skal det pågældende præpositionsled dog knyttes til καλῶ. Paulus synes at mene det, som er godt i alle menneskers øjne.

V. 18 I forbindelse med ordene εἰ δυνατόν, der i øvrigt med en anden tegnsætning mellem v. 17 og v. 18 godt kunne forbindes med slutningen af v. 17, er verbet Εστίν at underforstå. BDR § 127,2.

Tὸ ξένην er et adverbiealt udtryk, der betyder "så vidt det står til jer". BDR § 212,3 og § 266,2.

I forbindelse med participiet εἰρηνεύοντες er imperativen Εστε at underforstå.

V. 19 Da ἐκδικεῖν kan have betydningen "skaffe ret", må det antages, at udtrykket μὴ ἔαυτοὺς ἐκδικοῦντες (Εστε) betyder "skaf ikke jer selv ret".

Når Paulus i den følgende foranining δότε (HKN,F § 78, s. 87) τῷ δρῦν benytter aorist imperativ, ligger vel deri, at læserne formanes til en gang for alle og grundlæggende at give plads for vreden. Selv om der ikke er føjet nogen nærmere bestemmelse til τῷ δρῦν, er der tydeligt nok tænkt på Guds vrede. Jfr. begründelsen i det følgende. Det må derfor være Guds vrede,

der skal gives plads for – ikke menneskers egen.

Med udtrykket ἐμοὶ ἐκδίκησις (hævnen er for mig) menes "det står til mig at hævne". Se vedr. ἀνταποδώσω HKN,F § 78, s. 85.

V. 20 I betingelsesbisætningerne øλλὰ ἔὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρός σου og ἔὰν διψᾷ er konstruktionen casus eventualis. BDR § 373 og HKN,S § 195 c.

Ψῷμιζε og πότιζε er præsens imperativ, og heri ligger, af påbudene har permanent gyldighed.

I sætningen τοῦτο γάρ εἰλ., der begrunder de netop fremførte påbud, står participiet ποιῶν som apposition til subjektet for σωρέσεις.

Genitiven πυρός står med samme betydning som et adjektiv. "Ανθρακες πυρός kan derfor oversættes ved "gloende kul". BDR § 165 og HKN,S § 43.

Pronominet αὐτοῦ refererer til ὁ ἐχθρός.

V. 21 Verberne νίκω og νίκα er præsens imperativ i 2. person singularis i henholdsvis medium og aktiv. Νίκω er sammentrukket af νίκου (HKN,F § 60, s. 72) og νίκα af νίκαι (HKN,F § 58, s. 69).

I passiviske konstruktioner er det egentlige subjekt undertiden angivet i et præpositionsled bestående af ὑπό med genitiv. "Lad dig ikke overvinde af det onde" svarer meningsmæssigt til "det onde må ikke overvinde dig." BDR § 232,2 og HKN,S § 59 b.

Neutrumsformen τὸ κακόν i den anden sætning i verset taler afgjort for den opfattelse, at også τοῦ κακοῦ i den første sætning er neutrumb, selv om det for formens skyld også kunne være maskulinum.

Præpositionsleddet ἐν τῷ ἀγαθῷ har samme betydning som en instrumen-tal dativ. BDR § 195 og HKN,S § 31.

KAPITEL 13

V. 1 Πᾶσα ψυχή er en gengivelse af det hebraiske שְׁנָא־לָךְ og betyder "hvert menneske", "enhver". Verbet ὑποτάσσεσθω er en imperativ i medium og betyder "underordne sig".

Den eller det, man underordner sig, står i dativ. Derfor εἰςουσίας ὑπερέχοντος. Verbet ὑπερέχειν betyder, når det er brugt intransitivt, "overgå", "være fremragende", "udmærke sig" og lignende. Det til εἰςουσίας knyttede participium ὑπερέχοντος kunne derfor oversættes ved f.eks. "høje" eller "fornemme", men måske tjener participiet snarere til at karakterisere øvrighederne som stående over mennesker. Derfor bør der rimeligtvis oversættes: "Enhver skal underordne sig de øvrigheder, han har over sig", d.v.s. de føresatte øvrigheder. Begrundelsen for formaningen gives i det følgende, som det fremgår af νέο.

Præpositionsleddet ὑπὸ θεοῦ forekommer to gange i verset. Anden gang indfører det det logiske subjekt i forbindelse med passivkonstruktionen τεταγμέναι εἰσὶν (BDR § 232,2 og HKN,S § 59 b), medens det første gang står i betydningen "fra Gud" - en lidt påfaldende brug af ὑπό, hvilket antagelig er forklaringen på, at nogle håndskrifter (dog ikke de ældste og væsentligste) læser ὅπο.

Efter αἱ οὖσαι (HKN,F § 81) skal man underforstå εἰςουσίαι. Der er da også håndskrifter, som har εἰςουσίαι, men det skyldes sikkert et ønske om at tydeliggøre udsagnet, og læsemåden er utvivlsomt sekundær.

Τεταγμέναι εἰσὶν er en perifrastisk verbalform. HKN,S § 188.

V. 2 Som det fremgår af ὥστε, angiver Paulus nu en konsekvens af det forhold, at øvrigheden er fra Gud og forordnet af ham.

Såvel ἀντιτάσσεσθαι (jfr. ὑποτάσσεσθαι i v. 1) som ἀνθιστάναι betyder "sætte sig op imod", "modstå", og begge er konstrueret med dativ, ἀντιτάσσεσθαι med τῇ εἰςουσίᾳ og ἀνθέστηκεν med τῇ τῷ θεῷ διαταγῇ. Ἀνθέστηκεν (og det efterfølgende participium af samme verbum, nemlig ἀνθεστηκότες) er perfektum med betydning af præsens. HKN,F § 78, s. 87 og s. 88 anm. 6.

Τῷ θεῷ er en subjektiv genitiv knyttet til διαταγῇ. Se vedr. λῆμψονται HKN,F § 88, nr. 59. Λῆμψονται er konstrueret med objekt (κρίμα) og med en dativus incommodi (ἔαυτοῖς). BDR § 188 og HKN,S § 28.

V. 3 Φόβος står som subjektsprædikat til οἱ ἔρχονται. Meningen må være, at de styrende ikke er til frygt for o.s.v. De skal ikke bringe frygt over o.s.v.

Med τῷ ἀγαθῷ ἔργῳ og τῷ κακῷ [ἔργῳ] (den gode gerning og den onde/slette gerning) menes i virkeligheden de personer, der udøver henholds-

vis gode og onde/slette gerninger.

Sætningen θελεις δὲ μὴ φοβεῖσθαι τὸν ἔχουσαν kunne godt opfattes som et spørgsmål, hvad Nestle-Aland dog ikke gør, som det fremgår af tegnsætningen. Nægtelsen μὴ hører sammen med infinitiven φοβεῖσθαι. Høstet i den følgende sætning er imperativ, som det kan ses af accentueringen. Havde det været indikativ, ville formen have været ποιεῖ.

Se vedr. Ekteis HKN,F § 88, nr. 37.

V. 4 Det uudtalte subjekt for ἔστιν er ἡ ἔχουσα. Genitiven θεοῦ er for betoningens skyld stillet foran διάκονος. Det samme gælder senere i verset.

Pronominet οὐ er afhængig af εἰς τῷ ὀγκόν. Man kunne oversætte "til gavn for dig". Εἰς tilkendegiver, at τῷ ὀγκόν er hensigten.

I betingelsesbætætningen τὰ δὲ τῷ κακῷ ποιῆσι er konstruktionen casus eventualis. BDR § 373 og HKN,S § 195 c.

Det er imperativen φοβοῦ, der begrundes med sætningen οὐ γάρ κτλ. Εἴκῇ er et adverbium, der bl.a. betyder "forgæves", "uden grund".

Som subjekt for φορεῖ må man underforstå ἡ ἔχουσα, der ligeledes er subjekt for ἔστιν i den følgende sætning.

Som apposition til διάκονος står det substantiverede adjektiv ἐκδίκος (en hævner; jfr. 1. Thes. 4,6). "Ἐκδίκος εἰς ὀργήν betyder direkte gengivet "en hævner til vrede/straf". Også her angiver εἰς hensigten. Meningen må være, at øvrigheden er Guds tjener, der lader straffen ramme o.s.v. Den, som straffen rammer, anføres i dativ (τῷ τῷ κακῷ πρόσοσοντι).

V. 5 I upersonlige udtryk som f.eks. ἀνάγκη ἔστιν er verbet ofte udeladt. BDR § 127,2. Infinitiven ὑποτάσσεσθαι må ses i sammenhæng med ἀνάγκη (ἔστιν), da den præciserer, hvad det er, som er nødvendigt. BDR § 393,4.

Οὐ μόνον ... ἀλλὰ καὶ betyder "ikke kun ... men også".

V. 6 Διὰ τοῦτο (HKN,S § 54 a) refererer bagud, og det kan være til διό i begyndelsen af v. 5. Διὰ τοῦτο kan ses som en yderligere bekræftelse af dette διό. Det er dog også muligt at forstå διὰ τοῦτο på baggrund af, at samvittigheden netop er nævnt.

Τελεῖτε kunne for formens skyld godt være imperativ, men bl.a. forekomsten af γάρ og καὶ gør det mere naturligt at opfatte τελεῖτε som indikativ. Paulus synes at henvise til, hvad der var praksis. Φόρον τελεῖν er terminus technicus for "at betale skat". Med φόρος betegnes den direkte skat.

I versets anden sætning må participiet προσκαρτεροῦντες (προσκαρτερεῖν = holde ud, vedholdende tage vase på) opfattes som apposition til det underforståede subjekt for εἰσίν. Dette subjekt synes ikke godt at kunne være αἱ ἔχουσαι, da προσκαρτεροῦντες er maskulinum (hvis det da ikke er subjekts-

prædikatet λειτουργοf, der forklarer maskulinumformen προσκαρτεροῦντεs), men derimod kan der være tænkt på de personer, der udgør øvrigheten. En mulighed er ol. ἔρχοντεs.

Præpositionsleddet εἰς αὐτὸ τοῦto skal knyttes til participiet og betyder i denne forbindelse "på netop det" (tager vare på netop det), og dermed tænkes vel på opkrævningen af skat.

V. 7 Se vedr. imperativen ἀπόδοτε HKN,F § 78, s. 87. Substantivet ὀφειλή betyder her "skyldighed", "forpligtelse".

Dativobjektet πᾶσιν genoptages og eksemplificeres med τῷ ..., τῷ ..., τῷ ..., τῷ...), men disse eksemplificeringer er sprogligt usfuldstændige. I første eksempel kunne man efter τῷ τὸν φόρον underforstå ἀπαιτοῦντι, og meningen er så: "den, der opkræver skat, (skal I betale) skat". Men måske skal man i stedet efter τῷ τὸν φόρον underforstå ὀφειλόμενον ἔχοντι, og så er tanken: "den, der har krav på skat, (skal I betale) skat". Der kan suppleres på lignende måde i de tre følgende eksempler. BDR § 481.

V. 8 Ὁφειλετε (der kunne være indikativ, men her må være imperativ) er konstrueret med dativ (den, man skylder noget) og akkusativ (det, man skylder). Dativen er μηδενί (HKN,F § 39), og akkusativen er μηδέν (HKN,F § 39) εἰ μὴ τὸ ἄλληλους ἀγωπᾶν. Udrykket ἄλληλους ἀγωπᾶν er substantiveret ved hjælp af artiklen τό (det at elske hinanden). Ἅλληλους er objekt for infinitiven ἀγωπᾶν.

I udrykket μηδενί μηδέν Ὁφειλετε tjener den anden nægtelse som en forstærkelse af den første. Vi må derfor oversætte: "Vær ingen noget(som-helst) skyldig".

Tὸν ἔτερον kan knyttes til νόμον, og "den anden lov" kunne så evt. være uddyk for den øvrige del af loven – set i forhold til det at elske (jfr. ὁ ἀγωπῶν). Det er dog mere nærliggende at opfatte τὸν ἔτερον som objekt for ἀγωπῶν, og ordet νόμον står så alene – d.v.s. uden at være forbundet med τὸν ἔτερον – som objekt for πεπλήρωκεν.

V. 9 De gammeltestamentlige (for)bud, Paulus citerer, er substantiveret med artiklen τό. Vi kunne gengive sådan: "For det: du må ikke o.s.v.", og det er hele denne substantiverede størrelse, der er subjekt for ἀνακεφαλαιοῦται. Det er almindeligt, at der i sådanne imperativiske udsagn fra Det gamle Testamente anvendes futurum. BDR § 362,l og HKN,S § 131.

I betingelsesbisætningen εἴ τις ἔτερα ἐντολή er verbet (ἔστιν) underforstået.

Vægtige håndskrifter som B og P⁴⁶ (sandsynligvis) læser ikke ἐν τῷ foran ἀγωπῆσεις τὸν πλησίον κτλ. Ordene er under alle omstændigheder overflø-

dige, da det gammeltestamentlige bud allerede er "annonceret" med ordene ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ foran ὀνοματεψιασμάται.

Πλησίον er et adverbium, der betyder "nær". Udtrykket ὡς πλησίον (ῶν) bruges i betydningen "næste".

V. 10 Da πλησίον som nævnt i kommentarerne til v. 9 er et adverbium, bøjes det ikke, men artiklen τῷ viser, at vi her har dativ. Κακόν er objekt for ἔργαζεται.

Da πλήρωμα her betydningsmæssigt synes meget beslægtet med πλήρωσις, der betegner den proces at fyldе, er νόμου at opfatte som en objektiv genitiv. Jfr. tankegangen i 8,4 og Gal. 5,14.

V. 11 Med τοῦτο i det elliptiske udtryk καὶ τοῦτο εἰδότες τὸν καιρόν vil Paulus antagelig lede tanken tilbage ikke kun til det umiddelbart foregående, men til foraningerne i hele afsnittet fra kapitel 12,1. Meningen synes at være: "Og det (skal I gøre), da I kender tiden." Iflg. BDR § 480,5 er meningen: "Og lad os gøre dette o.s.v.". Der underforstås altså et verbum i 1. person pluralis (ikke 2. person). Om betydningen af καὶ se BDR § 442,6 a. Εἰδότες (HKN,F § 88, nr. 69) må efter denne forståelse opfattes som apposition til et underforstået "I".

Med ὅτι-sætningen gives en nærmere karakteristik af τὸν καιρόν – og det uafhængigt af, om den opfattes som en objektsætning efter εἰδότες eller ej. I forbindelse med ὅτι ώρα ἥδη er ἔστιν at underforstå (at det allerede er på tide). Det upersonlige udtryk ώρα (ἔστιν) efterfølges af akkusativ med infinitiv. Akkusativen er ifølge P⁴⁶vid, Η^c, D m.fl. ἡμᾶς, men Η*, A, B, C m.fl. læser ὑμᾶς, og den læsemåde foretrækker altså Nestle-Aland. Se vedr. infinitiven ἔγερθην HKN,F § 88, nr. 30.

I den med νῦν yder indledte sætning må ἔστιν underforstås. Komparativen ἐγγύτερον er subjektsprædikat. Dette ord, der forklarer genitiven ἡμῶν (BDR § 184 og HKN,S § 47), med mindre man da vil knytte ἡμῶν til ἡ σωτηρία, korresponderer med ἤ (end) foran tidsbisætningen ὅτε ἔπιστεύσαμεν. Verbet kan evt. opfattes som en ingressiv aorist. BDR § 331 og HKN,S § 119.

V. 12 Det er ikke indlysende, hvorfor Paulus bruger aorist i den første sætning (προέκοψεν), men perfektum i den anden (ῆγγικεν). Da det i begge tilfælde kan siges at handle om resultatet af en udvikling (natten er fremrykket, dagen er nær), synes perfektum mest rammende.

Ἀποθώμεθα (HKN,F § 79, s. 90) er en hortativ konjunktiv, og det samme er ἐνδυσώμεθα i den følgende sætning. BDR § 364 og HKN,S § 139.

Med genitiverne τοῦ σκότους og τοῦ φωτός karakteriseres henholdsvis τὰ ἔργα og τὰ ὄπλα.

V. 13 Περιπατήσωμεν er en hortativ konjunktiv. BDR § 364 og HKN,S § 139. Ὡς ἐν ἡμέρᾳ betyder "som ved dag".

Εὐσχημόνως (sømmeligt) er et mådesadverbium knyttet til περιπατήσωμεν, og også de følgende dativer tjener – med foranstillet nægtelse – til at beskrive den måde, der bør vandres/leves på. Den anvendte dativ må derfor betegnes som mådens dativ. BDR § 198 og HKN,S § 34. Når det gælder abstrakte begreber, anvendes ikke sjældent pluralis, som det ses af κώμοις, μέθαις, κούταις og ἀσελγεῖαις, men der skal oversættes ved singularis. BDR § 142. B, sy^h og sa har – formentlig influeret af de foranstående pluralisformer – ἔρισι og ζῆλοις i stedet for ἔριδι og ζῆλῳ.

V. 14 Ἐνδύσασθε er aorist imperativ, antagelig ingressiv aorist. BDR § 337,1 og HKN,S § 119.

Ποιεῖσθε er imperativ, som det også indiceres af nægtelsen μή. Πρόνοιαν ποιεῖσθαι betyder "drage omsorg for", og udtrykket er konstrueret med τῆς σαρκός som objektiv genitiv.

Præpositionsleddet εἰς ἐπιθυμίας præciserer formaningen. Der advares mod at drage omsorg for kødet på en sådan måde, at det fører til begær.

KAPITEL 14

V. 1 Til det substantiverede participium ἀσθενοῦντα, der er objekt for προσλαμβάνεσθε, knytter sig dativen τῇ πίστει, der tilkendegiver, i hvilken henseende svagheden gælder. BDR § 197 og HKN,S § 35.

Προσλαμβάνεσθε er at opfatte som en imperativ, selv om ordet for formens skyld godt kunne være indikativ. Προσλαμβάνεσθαι τινα kan betyde "at optage nogen i sit fællesskab".

Til imperativen προσλαμβάνεσθε føjes præciserende μὴ εἰς διακρίσεις διαλογισμῶν. Det er dog ikke ganske klart, hvori præcisionen består, da de to substantiver kan have flere betydninger. Διακρίσις kan betyde "adskillelse", "bedømmelse" og lign., og διαλογισμός "tanke", "mening", "tvivl". Man kan – som mange gør – forstå verset sådan, at der formanes til at tage imod den, der er svag i troen, men ikke gøre det på en sådan måde, at det indebærer eller fører til (jfr. μὴ εἰς) bedømmelse af, evt. dom over den svages meninger. Διαλογισμῶν er ifølge denne forståelse en objektiv genitiv, og det forudsættes, at der kan underforstås et αὐτόν efter διαλογισμῶν.

V. 2 Øftest efterfølges ὁσ αὐτὸν af ὁσ δέ (se f.eks. v. 5), men i dette vers er det δέ ἀσθενῶν (den svage), der korresponderer med ὁσ μέν (den ene). Altså først den bestemte artikel, dernæst det relative pronomen.

I udtrykket πιστεύει φαγεῖν (HKN,F § 88, nr. 35) πάντα kan πιστεύει opfattes som omrent ensbetydende med "mener" (mener at kunne spise alt), men formentlig har verbet prægnant betydning (jfr. τὸν ἀσθενοῦντα τῇ πίστει i v. 1), og den forståelse afspejles i f.eks. følgende oversættelse: "har tro (nok) til at spise alt".

Ο ἀσθενῶν er ensbetydende med δέ ἀσθενῶν τῇ πίστει. På baggrund af πάντα i den foregående sætning bør λόχων oversættes ved "kun grønsager".

Det er formentlig imperativerne ἔξουθενείτω og κρινέτω i v. 3, som har fremkaldt den af bl.a. P⁴⁶ og D bevidnede imperativ ἐσθιέτω.

V. 3 Med præsens imperativ (μὴ ἔξουθενείτω og μὴ κρινέτω) tilkendegives, at formaningerne har permanent gyldighed. BDR 335f. og HKN,S § 151.

Den begrundelse, der er givet med sætningen δέ θεδος γάρ κτλ., gælder den sidste af de to formaninger. Det personlige pronomen αὐτόν refererer med andre ord til τὸν ἀσθενοῦντα.

Se vedr. προσελάβετο HKN,F § 88, nr. 59. Da nægtelserne i dette vers er knyttet til enten et participium eller en imperativ, er det formen μὴ, der forekommer.

V. 4 For betoningens skyld er σύ rykket frem, så det står forrest i sætningen – tilmed foran τίς. BDR § 475,1. Se vedr. εἴ HKN,F § 81.

Ο κρίνων er en nærmere bestemmelse af σύ. "Hvem er du, (du) som dømmer?" Et sådant participium oversættes som en relativsætning.

Ἄλλοτρον οἰκέτην betyder "en fremmed tjener", og det vil sige "en andens tjener". Af v. 6 og 9 fremgår, at denne "anden" er Kristus.

Det underforståede subjekt for στήκει og πίπτει – og igen for σταθήσεται i den følgende sætning – er ἀλλότρος οἰκέτης.

Med dativen τῷ λόφῳ κυρίῳ tilkendegives, at det er til gavn eller skade for sin herre, til hvis interesserfelt han hører, at tjeneren står eller falder. BDR § 188,2 og HKN,S § 28.

Se vedr. σταθήσεται og στήσαι HKN,F § 80, s. 91 og § 78, s. 87. Στήσαι er en udfyldende infinitiv efter δυνατεῖ. I stedet for δυνατεῖ γάρ har P⁴⁶ og adskillige andre håndskrifter det mere gængse udtryk δυνατὸς γάρ ἐστιν, men for meningen er denne forskel uden betydning.

V. 5 ὁσ μὲν ... ὁσ δέ betyder "den ene ... den anden". Vægtige håndskrifter som P⁴⁶, Ι^ο, B, D m.fl. har ikke noget γάρ, og det er heller ikke let at se ordets funktion på stedet her. Det forhold kan så ganske vist anvendes som argument for, at læsemåden med γάρ er den oprindelige (lectio difficilior).

Udtrykket κρίνει ἡμέραν πάρ' ἡμέραν betyder "foretrækker en dag for en anden", "vurderer en dag for vigtigere end en anden" (BDR § 236,3 og HKN,S § 52 a), medens κρίνει ἡμέραν – på baggrund af den foregående sætning – må betyde "vurderer hver dag/alle dage ens".

Πληροφορεῖν betyder "opfylder", "gøre fuldstændig". I passiv kan det betyde "være fuldt overbevist om". Jfr. 4,21. Νοῦ er dativ af νοῦς. Om bøjningen af dette substantiv se HKN,F § 14 anm.

V. 6 Ο φρονῶν τὴν ἡμέραν betyder "den, som tænker på/lægger vægt på dagen", og det svarer vel meningssmæsigt til "den, som tænker på/lægger vægt på, hvad det er for en dag". Κυρίῳ φρονεῖ (ligesom senere κυρίῳ ἐσθεῖ og κυρίῳ οὐκ ἐσθεῖ) kan – for at undgå gentagelsen af verbet – gengives "gør det for Herren".

I versets sidste sætning må meningen med καὶ εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ være, at også han (nemlig den svage) takker Gud for det, han spiser, for det er jo ikke sådan, at han intet spiser. Han spiser blot ikke alle ting.

V. 7 Med γάρ indledes begründelsen for v. 6.

Genitiven ἡμῶν efter οὐδεὶς er en partitiv genitiv, og den to gange forekommende dativ ἔαντῷ er dativus commodi. BDR § 188,3 og HKN,S § 28.

V. 8 I de fire sætninger, der indledes med ἔσν, er der konstrueret med casus eventualis. BDR § 373 og HKN,S § 195 c.

Medens ζῷεν i sætningen ἔσν τε γάρ ζῷεν – og senere igen i sætningen ἔσν τε οὐν ζῷεν – er konjunktiv (casus eventualis), er ζῷεν i hovedsætningen τῷ κυρίῳ ζῷεν indikativ. Forskellen ses ikke i verber med udlydende α i stammen (HKN,F § 57 a); derimod ses forskellen mellem konjunktiv og indikativ i de to næste sætninger i formerne ἀποθνήσκωμεν og ἀποθνήσκομεν. I και andre håndskrifter læses ἀποθνήσκωμεν i stedet for ἀποθνήσκομεν, og konjunktiven må opfattes som en hortativ konjunktiv (BDR § 364 og HKN,S § 139). En konsekvens af denne læsemåde må være også at opfattet verbet ζῷεν i sætningen τῷ κυρίῳ ζῷεν som en hortativ konjunktiv. Vedr. den to gange forekommende dativ κυρίῳ se kommentarerne til ξαντῷ i v. 7.

Ordene ἔσν τε οὐν ζῷεν ἔσν τε ἀποθνήσκωμεν kan oversættes: "Hvad enten vi altså lever eller dør."

Toῦ κυρίου i versets sidste sætning er en possessiv genitiv. BDR § 162,7 og HKN,S § 38.

V. 9 Toῦτο refererer til det, der i v. 8 er sagt om tilhørsforholdet til Herren, og med εἰς τοῦτο κτλ. tilkendegives, at det var med henblik på (εἰς) at etablere dette tilhørsforhold, at Kristus døde o.s.v. Eἰς τοῦτο kan således godt oversættes ved "derfor".

Vedr. ἀπέθανεν se HKN,F § 88, nr. 41. Ἐζησεν må opfattes som en ingressiv aorist. BDR § 331 og HKN,S § 119. Også konjunktiven κυριεύσῃ i τίνα-sætningen er muligvis at opfatte som en ingressiv aorist.

Genitiverne νεκρῶν (subst. adjektiv) og ζῶντων (subst. participium) skyldes verbet κυριεύσῃ. BDR § 177,1 og HKN,S § 44 f.

V. 10 I de to spørgende sætninger er οὐ for eftertrykkets skyld trukket frem foran τι. Om brugen af det spørgende τι (hvorför?) se HKN,S § 87.

Verbet ἔξουθεντι (anse for intet, ringeagte) har undertiden δ i stedet for θ (jfr. Mark. 9,12), og så er slægtskabet med οὐδέν (intet) meget let at se. HKN,F § 39.

Se vedr. παραστησόμεθα HKN,F § 79, s. 89.

V. 11 Det er πάντες i den sidste sætning i v. 10, Paulus nu anfører begrundelse for; jfr. γάρ.

Zῷ ἐγώ i det gammeltestamentlige citat svarer til נִתְנַחֲלָה, der er en hyppigt anvendt sværgeformel. I stedet for ζῷ ἐγώ kunne Paulus have

skrevet κατ' ἐμαυτοῦ δύνω. "Οὐι er at opfatte som οὐi recitativum. BDR § 470,1 og HKN,S § 200 c.

Κέμψει er futurum af κάμπτειν, der kan have intransitiv betydning og betyde "bøje sig".

Konstruktionen efter (ἐξ)ομολογεῖσθαι varierer. Når der her er konstrueret med dativ (τῷ θεῷ), kan forklaringen være, at verbet kan have betydning i retning af "prise", "lovprise".

V. 12 Med ἔπα [οὖν] indføres en konklusion af især v. 10b og 11.

Ἡμῶν er en partitiv genitiv. Jfr. forekomsten af det samme ord i v. 7. Sætningen ἔκαστος ... λόγον δώσει (HKN,F § 78, s. 85) betyder "enhver ... skal aflægge regnskab", og περὶ ἑαυτοῦ har betydningen "angående sig selv", "for sig selv".

Hvad enten τῷ θεῷ hører den oprindelige læsemåde til eller ej, er meningen dog klart nok den, at det er over for Gud, der skal aflægges regnskab.

V. 13 Κρίνωμεν er en hortativ konjunktiv, hvormed der udtrykkes en indbyrdes opfordring. BDR § 364 og HKN,S § 139. Opsordringen har varig gyldighed, som det er tilkendegivet såvel med præsensformen som med μηκέτι.

I sætningen ἀλλὰ τοῦτο κρίνατε μᾶλλον er κρίνατε aorist imperativ (HKN,F § 73 e), og μᾶλλον tydeliggør sammen med ἀλλὰ det adversative. Κρίνατε har som objekt det demonstrative pronomen τοῦτο, der dog genoptages og bestemmes nærmere i det umiddelbart følgende, nemlig med det substantiverede udtryk τὸ μὴ τιθέναι κτλ. (Se vedr. τιθέναι HKN,F § 78, s. 84). Altså: "Men fæld hellere den dom (den) ikke at o.s.v." Τιθέναι πρόσοκμα η σκάνδαλον betyder konkret at anbringe en hindring eller en fælde, men udtrykket er her anvendt i overført betydning.

V. 14 Se vedr. οἴδα og πέπεισμαι i det meget emfatiske udsagn i begyndelsen af verset HKN,F § 88, nr. 69 og 74. Som objekt for de nævnte verbet følger en οὐi-sætning.

I οὐi-sætningen er οὐδέν subjekt, og κοινόν er subjektsprædikat. Verbet έστιν er at underforstå. Δι' ἑαυτοῦ kan oversættes "i sig selv", og ἑαυτοῦ refererer til οὐδέν. Læses der med A, C*, D m. fl. αὐτοῦ, kan det være Kristus, der sigtes til.

Εἰ μὴ τῷ λογιζομένῳ κτλ. betyder "men for den, der mener o.s.v." Om denne betydning af εἰ μὴ se BDR § 448,8 (jfr. 1. Kor. 7,17 og Gal. 1,7). Efter τῷ λογιζομένῳ er der konstrueret med akkusativ (τῷ) og infinitiv (εἶται).

* Εκείνῳ κοινόν er på sin vis en forkortet gentagelse, idet betydningen er "for ham (er det) urent".

V. 15 Hvis γάρ har begrundende betydning, hvad ordet dog ikke altid har, synes det mest rimeligt at se v. 15a som en begrundelse for v. 13b. Denne forståelse indebærer, at v. 14 må opfattes som en asyndetisk indføjet parentetisk bemærkning. I øvrigt er konstruktionen i v. 15a casus realis. BDR § 372 og HKN,S § 195 a.

Selv om der kun står διὰ βρῶμα, er meningen utvivlsomt διὰ βρῶμα οὐ (jfr. v. 15 b), altså: "på grund af din mad", d.v.s. "på grund af den mad, du spiser".

Mή ἀπόλλυε (HKN,F § 88, nr. 10) er præsens imperativ; der er således tale om et forbud med permanent gyldighed. Tῷ βρώματι er instrumental dativ.

Det relative pronomen i præpositionsleddet ὅπερ οὐ (for hvis skyld) refererer til det demonstrative pronomen ἐκεῖνον, der er objekt for μὴ ἀπόλλυε. Vedr. ἀπέθανεν se HKN,F § 88, nr. 41.

V. 16 Direkte oversat kan μὴ βλάσφημείσθω οὖν ὑμῶν τὸ ἀγαθόν gengives sådan: "Lad altså ikke jeres gode blive bespottet". Men for tolkningen af verset står flere spørgsmål åbne, bl.a. følgende to: 1) Er formaningen henvendt alene til "de stærke" eller også til "de svage"? 2) Hvad tænker Paulus på med ὑμῶν τὸ ἀγαθόν? Henvender formaningen sig alene til "de stærke", kan ὑμῶν τὸ ἀγαθόν sigte til den kristne frihed. Gælder formaningen derimod alle, kan der med ὑμῶν τὸ ἀγαθόν evt. være tænkt på frelsen, der ikke må komme i vanry.

V. 17 Dette vers skal begrunde (jfr. οὐ γάρ ἐστιν κτλ.) formaningen til ikke at lade forskellige syn på mad få ødelæggende virkning.

Når det hedder, at Guds rige ikke *er* (ἐστίν) mad og drikke o.s.v., menes dermed, at mad og drikke ikke indgår i en bestemmelse af, hvad Guds rige *er*. Det gør derimod – som fortsættelsen viser – δικαιοσύνη, εἰρήνη og χαρά ἐν πνεύματι ἀγίῳ. Det lader sig ikke afgøre, om præpositionsleddet ἐν πνεύματι ἀγίῳ er en bestemmelse knyttet til alle tre substantiver eller alene til χαρά. Det sidste er vel nok det sandsynligste. Det lader sig heller ikke med sikkerhed afgøre, med hvilken betydning præpositionen ἐν er brugt, men muligvis ligger der noget kausalt i ἐν πνεύματι ἀγίῳ. BDR § 219,2 og HKN,S § 66.

V. 18 Det synes mest naturligt at opfatte dette vers som en understregning af og begrundelse for udsagnet i v. 17.

Bestemmelsen af den præcise mening med ἐν τούτῳ er vanskelig. Ἐν τούτῳ kan 1) referere til πνεύματι ἀγίῳ, 2) til hele udtrykket δικαιοσύνη

καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ ἐν πνεύματι ὄγιῳ, 3) eller evt. betyde "på den måde".

Dativen τῷ Χριστῷ skyldes sætningens subjekt ὁ δουλεύων; den følgende dativen τῷ θεῷ skyldes det første af de to subjektsprædikater, nemlig εὐδρεστος (BDR § 187,4 og HKN,S § 33), og endelig skyldes dativen τοῖς ἀνθρώποις det andet subjektsprædikat, nemlig δόκιμος. Δοκιμός har grundbetydningen "prøvet", og den, der er δόκιμος τοῖς ἀνθρώποις (prøvet for mennesker), er antagelig den, der har *bestået* denne prøve eller vurdering fra menneskers side, og altså den, som er agtet af mennesker.

V. 19 Som ἔρα oū viser, er den opfordring, der kommer til udtryk i dette vers, en følge af det foregående. BDR § 451,2 og HKN,S § 208 1. Διώκωμεν er en hortativ konjunktiv. BDR § 364 og HKN,S § 139. Så vægtige håndskrifter som Ι, A og B samt adskillige andre vidner læser indikativ (διώκομεν). Men også under forudsætning af, at denne læsemåde skulle være den rigtige, er der tale om en opfordring, men ganske vist om en mere indirekte og dermed lidt svagere opfordring.

Tὰ τῆς εἰρήνης betyder "det, der hører freden til", og hermed menes alt det, som tjener til at skabe og fremme fred. Et parallelt udtryk er τὰ τῆς οἰκοδομῆς i det følgende. BDR § 266,3.

Til τῆς οἰκοδομῆς knyttes ved gentagelse af artiklen τῆς den nærmere bestemmelse εἰς ἀλλήλους (BDR § 272,1 og HKN,S § 12), hvorved det tydeliggøres, at Paulus tænker på den gensidige opbyggelse.

V. 20 Som alle andre "uegentlige" præpositioner (bortset fra ἔμα), konstrueres ἔνεκεν (for - skyld) med genitiv. Vedr. μὴ κατάλυε se kommentarerne til μὴ ἀπόλλυε i v. 15. Genitiven τοῦ θεοῦ er at opfatte som en subjektiv genitiv.

I sætningen πάντα (subjekt) μὲν καθαρά (subjektsprædikat) er verbet ἔστιν underforstået. Dette verbum må også underforstås i den følgende med ἀλλά indledte sætning. I denne sætning er κακόν subjektsprædikat. Som subjekt kan evt. underforstå et πᾶν (jfr. πάντα i den foregående sætning) eller måske bedre infinitiven ἔσθειν. I sidste tilfælde er meningen altså, at det at spise er noget ondt for det menneske, der tager anstød af at spise. Præpositionen διά tjener her til at angive de ledsagende omstændigheder, det vil her sige de med spisningen forbundne konsekvenser. BDR § 223,4 og HKN,S § 54 b.

Det er ovenfor forudsat, at Paulus med τῷ ἀνθρώπῳ τῷ διά προσκόμματος ἔσθειν tænker på "den svage", men det lader sig også gøre at forstå ordene som møntet på "den stærke". Tanken er så, at det for ham er

noget ondt at lade det frie syn, han har, være bestemmende for hans spisen (d.v.s for, hvad han spiser), hvis han derved volder anstød,

V. 21 Det indledende καλόν er subjektsprædikat. Verbet έστιν er underforstået. Sætningens subjekt er de substantiverede infinitiver μὴ φάγετε (HKN,F § 88, nr. 35) med objektet κρέα, μηδὲ πιεῖν (HKN,F § 88, nr. 77) med objektet οἶνον og efter det andet μηδὲ en underforstået infinitiv som f.eks. ποιήσαι med ὅλο τι (noget andet) som et muligt objekt, hvortil så det relative pronomen i præpositionsleddet ἐν φ̄ refererer. BDR underforstår blot et τοῦτο efter det andet μηδέ (§ 480,1). ¹ Ev φ̄ angiver grunden og kan f.eks. oversættes ved ordet "hvorved". BDR § 196,2 og HKN,S § 66.

I forlængelse af προσκόπτει læser P^{46vid}, N², B, D m.fl. ἡ σκανδαλίζει ἢ χροθεῖτ. Trods den gode bevidnelse må læsemåden dog nok betragtes som sekundær, da man meget lettere kan forestille sig, at der er foretaget en tilføjelse end en udeladelse. 1. Kor. 8,11-13 kunne være en inspiration til en sådan tilføjelse.

Med ὁ ἀδελφός er der her tænkt på den "svage" broder.

V. 22 Læses det relative pronomen ἃν ikke med, bliver udtrykket mere abrupt; der må nemlig så - med mindre man da vil opfatte den første sætning som et spørgsmål - oversættes: "Du har tro; hav den for dig selv o.s.v." Den tro at kunne spise alt skal med andre ord ikke demonstreres.

¹ Ev φ̄ δοκιμάζει er antagelig lig med ἐν τούτῳ ὁ δοκιμάζει. Den, der er salig, er altså den, der ikke dømmer sig selv i det eller med det, som han vælger.

V. 23 I den indskudte betingelsesbisætning ἔὰν φάγῃ (HKN,F § 88, nr. 35) er der konstrueret med casus eventualis. BDR § 373 og HKN,S § 195 c. Betingelsesbisætningen er knyttet til κατακέριται (HKN,F § 88, nr 57). Det er altså i tilfælde af, at den tvivlende (ὁ διακρινόμενος) måtte spise, at han er domfældt (κατακέριται).

I den begründende sætning ὅτι οὐκ ΚΤΛ. kan man på baggrund af φάγῃ underforstå formen ξοχεῖν.

Efter πᾶν δέ følger en indskudt relativbisætning, nemlig ὁ οὐκ ἔκ πίστεως. I denne sætning er verbet έστιν at underforstå.

KAPITEL 15

V. 1 Οἱ δυνατοὶ er en apposition, der nærmere bestemmer subjektet ἡμεῖς. En sådan apposition har artikel. Derfor οἱ δυνατοὶ. BDR § 268,3.

Efter verbet δοεῖλομεν følger to udfyldende infinitiver (BDR § 392,2), nemlig βαστάζειν (med objektet τὰ ἀθενῆματα) og μὴ ἀρέσκειν (med dativen ἔαυτοῖς). BDR § 187,2 og HKN,S § 33.

Da det indledende α i ἀδυνάτων er α-prativum, er τῶν ἀδυνάτων tydeligvis modpol til οἱ δυνατοὶ.

V. 2 Det personlige pronomen ἡμῶν efter ξκαστος er en partitiv genitiv.

Πλησίον er et substantiveret adverbium (næste). Da det er et adverbium, kan ordet ikke bøjes, men artiklen τῷ viser, at πλησίον her er dativ, hvilket skyldes ἀρέσκετω. Se henvisningerne i det foregående vers.

Præpositionerne εἰς og πρός kan begge tjene til at angive sigtet og målet – her sigtet og målet med τῷ πλησίον ἀρέσκετω. Εἰς τὸ ἄγαθόν må betyde "til det gode (for ham)", og πρός οὐκοδομήν "til (hans) opbyggelse". Måske er det sidste præpositionsled en tydeliggørelse af mæningen med det første.

V. 3 Γάρ tilkendegiver, at formaningen i v. 2 begrundes med en henvisning til Kristus. Se vedr. ἥρεσεν HKN,F § 88, nr. 13. Formentlig er ἥρεσεν at opfatte som en kompleksiv aorist, idet Paulus må formodes at tænke på hele Jesu liv og virke. BDR § 332,1 og HKN,S § 118.

Kαὶ i sætningen καὶ γάρ ὁ Χριστὸς οὐχ ἔαυτῷ ἥρεσεν må foranledige til at oversætte "for Kristus behagede heller ikke sig selv".

Det substantiverede participium τῶν δινειδίζοντων (med objektet σε) er en subjektiv genitiv. HKN,S § 39.

Se vedr. ἐπέλεσαν HKN,F § 88, nr. 79.

V. 4 I dette vers begrunder Paulus, at han i det umiddelbart foregående fremførte et skriftcitat.

Som det er almindeligt, når subjektet er neutrum pluralis, anvendes en singularisform af verbet. Først er det προεγράψῃ med subjektet ὅσα, og dernæst ἔγράψῃ, hvis subjekt f.eks. kunne være et πάντα foran ὅσα. Dog kunne man overveje, om det er relativsætningen ὅσα γάρ προεγράψῃ, der er subjekt for ἔγράψῃ.

Som i v. 2 tjener præpositionen εἰς til at angive hensigten – her hensigten med ἔγράψῃ. Hensigten med εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν ἔγράψῃ kommer til udtryk i den følgende ἵνα-sætning. Εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν betyder ordret "til vores belæring", d.v.s. til belæring af os. Jfr. 1. Kor. 10,11.

I ὡνα-sætningen kan såvel διὰ τῆς ὑπομονῆς som διὰ τῆς παρακλήσεως være knyttet til genitiven τῶν γραφῶν. Det synes dog mere nærliggende at opfatte konstruktionen sådan, at *kun* διὰ τῆς παρακλήσεως er knyttet til genitiven. Oversættelsen bliver da "ved udholdenhed og ved den trøst, skrifterne giver". Τῶν γραφῶν er altså at forstå som en subjektiv genitiv.

V. 5 Genitiverne τῆς ὑπομονῆς og τῆς παρακλήσεως tjener til at karakterisere Gud. Forståelsen er formentlig den, at han er udholdenhedens og trøstens kilde. Jfr. δὲ θεὸς τῆς ἐλπίδος i v. 13.

Optativen δέη (HKN,F § 78, s. 86) tilkendegiver, at der er tale om et ønske. Δέη svarer til den klassiske form δοῦλη. Optativen δέη er konstrueret med dativobjekt (ὑμῖν) og med udfyldende infinitiv (φρονεῖν). Τὸ αὐτό (det samme) er objekt for φρονεῖν. Udtrykket τὸ αὐτό φρονεῖν ἐν ἀλλήλοις betyder "være indbyrdes enige".

Præpositionsleddet κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν må knyttes til det ovenfor nævnte udtryk og forstås som en tilkendegivelse af, at den indbyrdes enighed er efter Jesu Kristi vilje.

V. 6 Konjunktionen ὅτα synes her at indlede en følgebisætning og altså at have betydningen "så at", men det giver dog også mening at opfatte ὅτα som indledning til en hensigtsbisætning, d.v.s. at antage betydningen "for at".

Til verbet δοξάζειτε er knyttet dels adverbiet ὅμοθυμαδόν (enigt), dels præpositionsleddet ἐν ἑνὶ (HKN,F § 40 b) στόματι (med én mund), der betydningsmæssigt svarer til en instrumental dativ.

V. 7 Διό viser, at formaningen προσλαμβάνεσθε κτλ. er en følge af det, Paulus har udfoldet i det foregående. Da προσλαμβάνεσθε på en måde genoptager 14,1, kan det være hele afsnittet 14,1 – 15,6, der begrunder διό. For Paulus ligger der imidlertid også en central begrundelse i sætningen καθώς καὶ δὲ Χριστὸς προσελάβετο (HKN,F § 88, nr. 59) ὑμᾶς κτλ. Καθώς, der ganske vist oftest er brugt som en sammenligningskonjunktion, indfører i adskillige tilfælde en begrundelse. BDR § 453,2 og HKN,S § 209 d.

Som i mangfoldige andre tilfælde, hvor det personlige pronomen forekommer i 1. eller 2. person pluralis, er der nogle håndskrifter, som støtter den ene læsemåde, og andre, som støtter den anden. Når det gælder verset her, er der gode vidner til støtte for begge læsemåder.

Ordstillingen gør det umiddelbart nærliggende at forbinde præpositionsleddet εἰς δόκαν τοῦ θεοῦ med προσελάβετο, men af meningsmæssige grunde må det overvejes, om præpositionsleddet i stedet skal forbides med προσλαμβάνεσθε ἀλλήλους i den foregående sætning. Τοῦ θεοῦ er under alle omstændigheder at opfatte som en objektiv genitiv.

V. 8 Med λέγω γάρ forklarer Paulus, hvad der ligger i δοκίμιον προσελάθετο όμας (v. 7). Derfor kan der oversættes "Jeg mener nemlig" eller lign.

Efter λέγω konstrueres med akkusativ med infinitiv (Χριστὸν γεγενήσθαι). Se vedr. γεγενήσθαι HKN,F § 88, nr. 21. Til subjektsprædikatet διάκονον er knyttet den objektive genitiv περιτομῆς. At være "omskærelsens tjener" er ensbetydende med at være "tjener for de omskårne"; jfr. kommentarerne til 2,25f. og 3,30.

Med εἰς og den substantiverede infinitiv βεβαίωσαι udtrykkes en hensigt (BDR § 402,2 og HKN,S § 170 a) – her hensigten med Χριστὸν διάκονον γεγενήσθαι κτλ.

Tὰς ἐπαγγελίας τῶν πατέρων kunne isoleret betragtet betyde "fædrenes løfster" i betydningen "løfster givet af fædrene", men sammenhængen forudsætter betydningen "løfsterne til fædrene".

V. 9 Hovedspørsgsmålet vedr. analysen sætningen τὰ δὲ ξένη υπὲρ ἐλέους δοκάσαι τὸν θεόν er, om sætningen er afhængig af εἰς τὸ og dermed en syntaktisk parallel til βεβαίωσαι κτλ., eller den er afhængig af λέγω γάρ og dermed en parallel til Χριστὸν διάκονον κτλ. En afgørelse er her meget vanskelig at træffe. Der består i øvrigt en tredie – omend mindre sandsynlig – mulighed. Hvis nemlig δοκάσαι er at forstå ikke som en aorist infinitiv, men som en aorist optativ, 3. person singularis, er der tale om en i forhold til v. 8 selvstændig sætning, der udtrykker et ønske.

Διά τοῦτο betyder "derfor". Se HKN,S § 54 a. Se vedr. futurumformen ψαλῶ HKN,F § 73 d. Tῷ δύναται skyldes verbet ψαλῶ, der ligesom ἔξομολογήσομαι i den foregående sætning konstrueres med dativ.

V. 10 Som subjekt for λέγει skal man nok underforstå ἡ γραφή, evt. δομωὕσθης.

Ἐνθράνθητε er en imperativ i aorist passiv af εὐθράνειν, og i syntaktisk overensstemmelse hermed er ξένη vokativ.

V. 11 Αἰνεῖτε er præsens imperativ, hvorimod ἐπανεοάτωσαν er aorist imperativ, men det er vanskeligt at se, at der i dette tilfælde ligger noget afgørende i tempusvekslingen. Πάντα τὰ ξένη og πάντες οἱ λαοὶ er vokativer.

Verberne i dette vers er konstrueret med akkusativobjekt. Citatet er i øvrigt et typisk eksempel på parallelismus membrorum.

V. 12 Vedr. ξσται se HKN,F § 81. Sætningen ξσται ἡ βίζα τοῦ Ἱεσοῦς

kan oversættes "Isajs rodskud skal komme".

Ο ἀνιστάμενος (HKN,F § 79, s. 89) ἄρχειν ἐθνῶν er en anden betegnelse for ham, der i den foregående sætning kaldes οὗτος τοῦ Ἰωα. Det substantiverede participium ο ἀνιστάμενος betyder "den, der rejser sig", og det personlige pronomen i præpositionsleddet ἐπ αὐτῷ viser tilbage til "ham, der rejser sig". Ἀνιστάμενος har som udfyldende infinitiv ἄρχειν, der efterfølges af en objektiv genitiv, nemlig ἐθνῶν. BDR § 177,1 og HKN,S § 44 f.

Se vedr. futurumformen ἔλπιούσιν HKN,F § 69 c, anm. 1.

V. 13 Vedr. genitiven τῆς ἔλπίδος se kommentarerne til de tilsvarende genitiver i v. 5.

Πληρώσαι er aorist optativ (BDR § 85) og udtrykker et ønske. BDR § 384 og HKN,S § 155. Πληρώσαι konstrueres med fyldens genitiv πάσης χαρᾶς καὶ εἰρήνης. BDR § 172 og HKN,S § 44 c.

Præpositionsleddet ἐν τῷ πιστεύειν, der kan oversættes "i/ved troen", evt. "i/ved jeres tro", tjener til at kvalificere "glæden og freden". Det kan dog ikke udelukkes, at præpositionsleddet er opstået ved dittografi, da der står εἰς τὸ περισσεύειν i det umiddelbart følgende. Det er dog nok mere nærliggende, at præpositionsleddets fravær i visse håndskrifter skyldes haplografi.

Εἰς τὸ περισσεύειν ὑμᾶς (akkusativ med infinitiv) er formentlig udtryk for den følge, som opfyldelsen af det med πληρώσαι κτλ. udtrykte ønske vil indebære. BDR § 402,2 og HKN,S § 170 a.

Præpositionsleddet ἐν δυνάμει svarer til en instrumental dativ.

V. 14 Vedr. πέπεισματ se KHN,F § 88, nr. 74. Αὐτὸς ἐγώ betyder "jeg selv". Pronominet αὐτός i den følgende sætning har også betydningen "selv".

Πέπεισματ har som objekt εν ὅτι-sætning. I denne er adjektivet μεστός og participierne πεπληρωμένοι og δυνάμενοι subjektsprædikater. De to første er konstrueret med fyldens genitiv (BDR § 172 og 182,1 samt HKN,S § 44 c og 45), det sidste med den udfyldende infinitiv νουθετεῖν, der som objekt har ἀλλήλους.

Der hersker på nogle punkter usikkerhed om versets oprindelige ordlyd. Således har P⁴⁶ ikke μού efter ἀδελφοῖς og heller ikke ordene καὶ αὐτός efter ὅτι. P⁴⁶ støttes i begge tilfælde af andre håndskrifter.

V. 15 Τολμηρότερον er en adverbial bestemmelse (komparativ) knyttet til ἔγραψα. Aoristformen ἔγραψα er at opfatte som en brevaorist. BDR § 334 og HKN,S § 120.

Præpositionsleddet ἀπὸ μέρους betyder "for en del", "til dels", og det

opfattes – ligesom τολμηρότερον – naturligt som en bestemmelse til ξύραψα. Det er imidlertid også en mulighed at knytte ἀπό μέρους til ως ἐπαναμιμνήσκων.

Participiet ἐπαναμιμνήσκων med det foranstillede ως angiver hensigten med ξύραψα, men ως kan godt have den funktion at afsvække formuleringen. BDR § 425,3 og 4

Διά can her oversættes ved "i kraft af". Participiet δοθεῖσαν (aorist passiv af δίδωμι) er en bestemmelse til χάριν; jfr. f.eks. 12,3 og 12,6. Som følge af passivformen må det logiske subjekt indføres med hjælp af præpositionen ὑπό. Håndskrifterne Ν*, B og F har dog ἀπό. BDR § 232,2 og HKN,S § 59 b.

V. 16 Med εἰς τὸ εὖναι με (akkusativ med infinitiv) κτλ. udtrykkes hensigten, nemlig hensigten med den nåde, der er givet Paulus af Gud (jfr. slutningen af foregående vers). BDR § 402,2 og HKN,S § 170 a.

Præpositionen εἰς foran τὸ οὐκ tilkendegiver, at det er med henblik på hedningerne, Paulus skal være Jesu Kristi tjener.

Participiet λεπρούργοντα er apposition til με i det foregående. I verbet λεπρούργεῖν genkendes såvel λεπός som ξρυστός. Verbet betyder da også "forrette en hellig tjeneste". Her har verbet objektet τὸ εὐαγγέλιον, og man kan oversætte "gøre (præste)tjeneste for evangeliet". Tὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ kunne betyde "evangeliet om Gud", men betydningen er nok "Guds evangelium", d.v.s. det evangelium, der har Gud som kilde.

Se vedr. γένηται HKN,F § 88, nr. 21. Tῶν εὖνῶν må opfattes som en appositionsgenitiv. Genitiven tydeliggør, at det er hedningerne, som udgør offeret (BDR § 167,2 og HKN,S § 43).

Selv om adjektivet εὐπρόσδεκτος er subjektsprædikat til ἡ προσφορά, har det endelsen -os. Det sammensatte adjektiv har nemlig ikke nogen særlig femininumform. Derimod er der en femininumform i det følgende participium ἥγιασμένη (perfektum), der sammen med det efterfølgende præpositionsled ἐν πνεύματι ἀγίῳ, som svarer til en instrumental dativ, nærmere bestemmer betydningen af εὐπρόσδεκτος.

V. 17 Artiklen τὴν i den firkantede parentes foran καύχησιν markerer sammenhængen med v. 16, idet artiklen her nærmest har karakter af tilbagevise demonstrativt pronomen.

Tὸ πρὸς τὸν θεόν betyder "det, der angår Gud", d.v.s. "tjenesten for Gud". Jfr. Hebr. 2,17 og 5,1. Verset kan oversættes f.eks. på denne måde: "Jeg har altså min ros i Kristus Jesus af tjenesten for Gud". Tὸ πρὸς τὸν θεόν må nok betegnes som henseendets akkusativ. BDR § 160,1 og HKN,S § 24.

V. 18 I dette vers begrunder Paulus med en negativ formulering, at det er i Kristus Jesus, han kan rose sig.

Toλμησω ($\aleph^2$ og B læser τολμῶ, d.v.s. præsens) har λαλεῖν som udfyldende infinitiv. Da det relative pronomen er objekt for κατειργάσατο, måtte man vente akkusativformen ἔ. Ον må ses som en sammentrækning af τούτων ἔ, evt. ἐκείνων ἔ. Τούτων/ἐκείνων må så opfattes som en partitiv genitiv efter ti. BDR § 164,1 a.

I et af διέ styret præpositionsled kan angives, gennem hvem en handling eller et virke formidles. Et eksempel herpå er δι' ἐμοῦ. BDR § 223,3 og HKN,S § 54 b.

Med εἰς κτλ. tilkendegives, hvad der er sightet med κατειργάσατο, nemlig at hedningerne skal blive lydige. Εθνῶν er at forstå som en subjektiv genitiv.

Ἄγγειοι καὶ ἔργοι, der er knyttet til κατειργάσατο, kan opfattes som instrumental dativ.

V. 19 Med ἐν δυνάμει σημεῖων καὶ τεράτων menes antagelig den kraft, der kommer til udtryk i tegn og undere. Det to gange forekommende præpositionsled ἐν δυνάμει har instrumental betydning.

Efter ὥστε, der nok må forstås på baggrund af v. 18 og v. 19a, konstrueres med akkusativ med infinitiv (με πεπληρωκέναι). BDR § 391 og HKN,S § 192 a.

De fire gange, Paulus i Romerbrevet nævner Jerusalem (15,19.25.26 og 31), anvender han den transkriberede og indeklinable form Ἱερουσαλήμ. I andre af hans breve forekommer desuden formen Ἱεροσόλυμα. HKN,F § 20.

Κύκλῳ er en lokativ dativ. Lokativ dativ anvendes i øvrigt mest, når det gælder lokalisering i tiden. BDR § 199 og HKN,S § 36.

Τοῦ Χριστοῦ er at opfatte som en objektiv genitiv.

V. 20 Participiet φιλοτιμούμενον er en vanskeligere læsemåde end indikativen φιλοτιμούματι, der støttes af P⁴⁶ B, D* m. fl., men ikke mindst fordi den er den vanskeligste læsemåde, må den anses for at være den oprindelige. Φιλοτιμούμενον er apposition til με i det foregående vers, og participiet er konstrueret med udfyldende infinitiv (εὐαγγελίζεσθαι). Meningsmæssigt synes οὗτος at være knyttet til infinitiven og at tjene til at foregribe οὐχ ὅπου κτλ.

Placeringen af nægtelsen οὐχ taler for, at det fuldstændige udtryk ville have lydt: οὐχ ὅπου ὠνομάσθη Χριστός ἀλλ' ὅπου οὐδέποτε ὠνομάσθη.

I hensigtsbetingningen ὡνα κτλ. kan ἀλλότριον θεμέλιον oversættes ved "en fremmed grundvold", men også ved "en andens grundvold", da tanken jo er den, at Paulus ikke vil virke, hvor en anden har lagt grunden.

V. 21 I citatets første linje udgør verbet δύονται (HKN,F § 88, nr. 72), der i B og nogle få andre håndskrifter står foran οὗ, hovedsætningen. Man kan sige, at subjektet er implicit, men det er i virkeligheden det underforståede pronomen, som det relative οὗ viser hen til, der er subjekt. I relativsætningen er det relative pronomen οὗ dativobjekt for verbet ἀνηγγέλη (passiv af ἀναγγέλειν). "(De), for hvem der ikke er blevet forkyndt om ham, skal se".

Også i den følgende linje er subjektet i hovedsætningen (καὶ συνήσουσιν – af συνίεναι; se HKN,F § 78, s. 85) implicit, men igen kan der underforstås et pronomen foran det relative pronomen. Se vedr. relativbisætningens verbum ἀκηρόασιν HKN,F § 45 b, anm. 1 og § 88, nr. 5 samt BDR § 342,1 b.

V. 22 Διό må antages at referere til den missionsvirksomhed, der er nævnt i v. 19b. Det er mindre sandsynligt, at det refererer til det i v. 20f. nævnte princip.

¹ Ενεκοπτόμην (af ἔγκοπτειν) er en iterativ imperfektum (BDR § 325 og HKN,S § 112), hvilket også tydeliggøres af τὰ πολλά, der vel egentlig betyder "de mange gange", men dog kan opfattes som en adverbial akkusativ og oversættes "gang på gang". I 1,13 er adverbiet πολλάκις brugt i et lignende udsagn.

Efter verber, der udtrykker hindring, ophør og lignende, konstrueres oftest med τοῦ μῆ (i betydningen "at") efterfulgt af infinitiv. Her er verbet ἐνεκοπτόμην dog konstrueret uden μῆ foran ἐλθεῖν. Betydningen er "hindret i at komme". BDR § 400,4. Vedr. ἐλθεῖν se HKN,F § 88, nr. 34.

V. 23 I den periode, der omfatter v. 23 og v. 24a, mangler der en hovedsætning. At opfatte det efterfølgende ἐπίζω κτλ. som denne hovedsætning er vanskeligt af flere grunde – ikke mindst på grund af γάρ. Hovedsætningen må altså underforstås og kunne lyde ἐλεύσομαι (HKN,F § 88, nr. 34) πρὸς ὑμᾶς – en læsemåde, der også findes i mange håndskrifter, men som dog næppe er oprindelig.

Participiet ἔχων, der forekommer to gange i v. 23, er apposition til subjektet for verbet i den underforståede hovedsætning (jfr. ovenfor) og ἔχων udtrykker en begrundelse. Konstruktionen med de to participier svarer derfor meningsmæssigt til to årsagsbisætninger. BDR § 418,1 og HKN,S § 179. Altså: "Men nu, da jeg ikke længere har ..., og da jeg o.s.v."

Den substantiverede infinitiv i genitiv τοῦ ἐλθεῖν (HKN,F § 88, nr. 34) er knyttet til substantivet ἐπιποθῶν. BDR § 400,1 og HKN,S § 167.

¹ Απὸ πολλῶν ἐτῶν må vi gengive "i mange år". Bl.a. B læser ἵκανῶν i

stedet for πολλῶν. Denne forskellighed er dog næppe af større betydning for vurderingen af periodens længde.

V. 24 Den tredie bisætning knyttet til den underforståede hovedsætning έλεύσομαι prøvs υμᾶς er tidsbisætningen ὡς ἔν τι. I stedet for ὡς ἔν med konjunktiv kunne der have stået σταύρος med konjunktiv. BDR § 455,2. Konstruktionen er casus eventualis. BDR 382,3 og HKN,S § 147 a.

Διαπορεύμενος er apposition til det implicitte subjekt i ἐλπίζω. Verbet ἐλπίζω er konstrueret med to infinitiver, nemlig θεάσασθαι (at se) og προπεμφήναι (at blive hjulpet videre). BDR § 397,2. Grammatisk har passivformen προπεμφήναι samme subjekt som ἐλπίζω, men logisk er det de kristne i Rom, der er subjekt, som det fremgår af υφ' υμῶν. BDR § 232,2 og HKN,S § 59 b. Adverbiet ἐκεῖ er her, som også f.eks. i Matth. 2,22, brugt svarende til ἐκεῖσε, d.v.s. med betydningen "derhen".

I sætningen ἔν τι. har ἔν omrent samme betydning som σταύρος og kan oversættes ved "når". Konstruktionen er casus eventualis. Genitiven υμῶν skyldes ἐμπλησθώ. BDR § 172 og HKN,S § 44 c. Udtrykket ἔν υμῶν ἐμπλησθώ må betyde "når jeg får stillet min længsel efter jer". Se vedr. verbet HKN,F § 88, nr. 76.

Præpositionsleddet ἀπὸ μέρους betyder "for en del", "i nogen måde".

V. 25 Participiet διακονῶν står som apposition til det implicitte subjekt i πορεύομαι. I stedet for διακονῶν, der støttes af Ν°, A, B, C m. fl., har nogle håndskrifter διακονῆσαι (f.eks. P⁴⁶ og D), medens Ν* læser διακονῆσων. Aorist infinitiv og futurum participium tydeliggør det finale aspekt (for at), der antagelig ligger også i διακονῶν.

* Αγίοις er et substantiveret adjektiv, og dativen skyldes verbet διακονεῖν.

V. 26 I imperfektum og aorist indikativ af εὑδόκετι veksles der mellem εὖ- (som her) og ηὐ-. HKN,F § 44 b. P⁴⁶, B og enkelte andre håndskrifter har singularis εὐδόκησεν; singularis er almindelig, når verbet står foran et flerleddet subjekt.

Ποιήσασθαι er en udfyldende infinitiv efter εὐδόκησαν, og udtrykket κοινωνίαν τινὰ ποιήσασθαι betyder her "gøre/foretage en indsamling". På den måde gør de fælles sag (κοινωνία har som grundbetydning "fællesskab") med de fattige i Jerusalem. Se vedr. accenten over det ubestemte pronomen τινὰ HKN,F § 5 b.

Τῶν ἀγίων er en partitiv genitiv. Indsamlingen gælder den fattige del af Jerusalemmenigheden. BDR § 164 og HKN,S § 41.

Med τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ præciseres, at der med τῶν ἀγίων alene tænkes på de hellige i Jerusalem.

V. 27 Når Paulus gentager εὐδόκησαν γάρ (jfr. begyndelsen af v. 26), er det for at lade forstå, at beslutningen var frivillig. Men det føjes så til, at det også var deres pligt at hjælpe.

I 1,14 er δοθειλέτης konstrueret med dativ (i dativ anføres den, man står i gæld til), men der kan – som det fremgår af δοθειλέται εἰσὶν αὐτῶν – også konstrueres med genitiv, d.v.s. den, man er i gæld til, anføres i genitiv. Αὐτῶν (og αὐτῶν og αὐτοῖς senere i verset) viser tilbage til τοὺς πτωχοὺς κτλ. i v. 26.

Ei γάρ κτλ. er casus realis. BDR § 372 og HKN,S § 195 a. Dativen τοῦς πνευματικοῖς, der er at opfatte som neutrum, og som kan oversættes ved "åndelige goder", skyldes verbet ἐκοινώνησαν. BDR § 169,1 og HKN,S § 33.

I hovedsætningen er δοθειλουσιν konstrueret med λειτουργίσαται som udfyldende infinitiv. Præpositionsleddet ἐν τοῖς σαρκικοῖς (neutrum ligesom τοῖς πνευματικοῖς; det kan oversættes ved "materielle goder") svarer til en instrumental dativ.

V. 28 Τοῦτο må referere til det, der er sagt i v. 25.

Participierne ἐπιτελέσας (HKN,F § 88, nr. 95) og σφραγισάμενος er appositioner til det implicitte subjekt i verbet ἀπελεύσομαι (HKN,F § 88, nr. 34), og de svarer betydningsmæssigt til to tidsbætninger. BDR § 418,5 b og HKN,S § 178. Σφραγίζειν har som grundbetydning "at forsegle", men verbet er her brugt i overført betydning. Den helt præcise betydning i sammenhængen her er imidlertid ikke let at afklare.

Dativobjektet αὐτοῖς, der dog ikke forekommer i bla. P⁴⁶ og B, refererer som pronominerne i det foregående vers til τοὺς πτωχοὺς κτλ. i v. 26.

Præpositionsleddet δι' ὑμῶν er her brugt i den lokale betydning "gennem jer" og gengives f.eks. ved "om ad jer".

V. 29 Vedr. οὗτοι og ἔλευσομαι se HKN,F § 88 nr. 69 og 34. I οὗτο-sætningen, der er en objektsætning efter οὗτοι, er ἐρχόμενος apposition til det implicitte subjekt i verbet ἔλευσομαι.

Præpositionsleddet ἐν πληρώματι κτλ. er knyttet til ἔλευσομai. Paulus vil komme (udrustet) med o.s.v.

Εὐλογίας er syldens genitiv efter πληρώματi. Genitiven Χριστοῦ angiver, hvorfra denne velsignelse (εὐλογία) hidrører.

V. 30 Παρακαλῶ er konstrueret med ὑμᾶς og infinitiven συναγωνίσασθαι. Bestemt af infinitiven, hvori præpositionen σύ indgår, følger dativen μοι.

I en indtrængende bøn og formaning forekommer undertiden et præpositionsledt indledt med διά med genitiv. Formaningen fremsættes med henvisning

til og under påberåbelse af "vor Herre, Jesus Kristus". Jfr. 12,1 og se BDR § 223,5.

Genitiven τοῦ πνεύματος efter τῆς ἀγάπης skal sikkert tilkendegive, at det er Ånden, som virker kærlighed.

Præpositionsleddet πρὸς τὸν θεόν skal ikke forbindes med infinitiven συναγωνίσασθαι, men derimod med ταῖς προσευχαῖς.

V. 31 Konjunktiven δύσθῶ er aorist passiv af δύεσθαι. Ἀπειθούντων er et substantiveret participium (præsens). I præpositionsleddet ἐν τῇ Ιουδαίᾳ, der er knyttet til τῷ ἀπειθόντων, opfattes Ιουδαία som et substantiv, men egentlig er der tale om en forkortet form for ἡ Ιουδαία χώρα.

Efter καὶ følger en ny med ἵνα δύσθῶ κτλ. syntaktisk parallel hensigtsbisetning med ἡ διακονία som subjekt og γένηται (HKN,F § 88, nr. 21) som verbum.

Den gentagne artikel ἡ tydeliggør, at εἰς Ἱερουσαλήμ står som en præcise-rende bestemmelse til ἡ διακονία.

Dativen τοῖς ἀγίοις skyldes subjektsprædikatet εὐπρόσδεκτος. Se i øvrigt vedrørende adjektivets form kommentarerne til v. 16.

V. 32 "Iva-sætningen, der kan opfattes som en hensigtsbisetning, men også som en følgebisetning, er afhængig af det foregående vers, idet den udtrykker en hensigt eller en følge, der forudsætter opfyldelsen af henholdsvis ἵνα δύσθῶ κτλ. og (ἵνα) ἡ διακονία μου κτλ.

Præpositionsleddene ἐν χαρᾶ, πρὸς ὑμᾶς og διὰ θελήματος θεοῦ (θεοῦ er en subjektiv genitiv) er alle knyttet til ἐλθῶν. Det sidste kunne ganske vist godt forbindes med συναναπαύσωμαι. Participiet ἐλθῶν er apposition til det implicitte subjekt i verbet συναναπαύσωμαι. Se vedr. ἐλθῶν HKN,F § 88, nr. 34.

V. 33 Som sætningsverbum må man underforstå enten εἴη eller ξετῷ. BDR § 128,5.

Se vedr. genitiven τῆς εἰρήνης kommentarerne til τῆς ὑπομονῆς og τῆς παρακλήσεως i v. 5.

P⁴⁶ har den doksologi, som i Nestle-Alands udgave findes i 16,25–27, her ved slutningen af kp. 15.

Kapitel 16

V. 1 Verbet συνιστάναι kan betegne dette at føre mennesker sammen og i den forbindelse at anbefale et menneske over for andre. I sidstnævnte betydning forekommer det her.

Participiet οὐσαν (HKN,F § 81) står som apposition til Φοῖβην τὴν ἀδελφήν. Med ordet καὶ (i den kantede parentes) er tilkendegivet, at Føbe foruden at være søster også er menighedstjener.

Med genitiven τῆς ἐκκλησίας kvalificeres betegnelsen διάκονον. Der kan ligge flere aspekter i denne genitivforbindelse. Der er rimeligvis et possessivt aspekt, men antagelig også et objektivt, eftersom der er tale om en tjeneste for menigheden.

Præpositionsleddet ἐν Κεγχρεάτις (bemærk pluralis) efter den gentagne artikel τῆς tjener til at lokalisere menigheden til Kenkræa.

V. 2 Paulus' anbefaling har et dobbelt formål, som det fremgår af τὸν αὐτὴν προσδέξησθε κτλ. og καὶ παραστῆτε (HKN,F § 78, s. 86) αὐτῇ κτλ.

Såvel ἐν κυρίῳ som ἀξιώς τῶν ἀγῶν er knyttet til προσδέξησθε og tjener til at tydeliggøre, på hvilken måde de i Rom skal tage imod Føbe.

Ligesom adjektivet (ἀν-)ἀξιώς konstrueres det beslægtede adverbium ἀξιώς med genitiv. Derfor ἀξιώς τῶν ἀγῶν. BDR § 182,2 og HKN,S § 45.

Παριστάναι er her brugt i betydningen "bistå", "hjælpe", og verbet er naturligt nok konstrueret med dativ, nemlig αὐτῇ.

Πρόγυματι (her med betydningen "sag", "anliggende" og lign.) hører hensigtsbisætningen til og kunne derfor have været anbragt foran relativbisætningen ἐν φι κτλ. Prødymatit kan opfattes som henseendets dativ. Der opfordres til at bistå med hensyn til o.s.v.

I relativsætningen er konstruktionen casus eventualis (ἄν og konjunktiv), hvorved Paulus holder det ganske åbent, på hvilken måde læserne ville kunne være Føbe til hjælp. BDR § 380 og HKN,S § 147 c. Genitiven ύμῶν er fremkaldt af χρῆσθαι. BDR § 180,4 og HKN,S § 44 h. Forholdsvis ordret kan καὶ παραστῆτε κτλ. oversættes "og hjælpe hende i enhver sag, hvori hun måtte behøve jer."

Πολλῶν ογέμοι αὐτοῦ i versets sidste sætning, der begrunder formaningen i det foregående, må opfattes som objektive genitiver efter προστάτις. Vedr. ἔγενήθη se HKN,F § 88, nr. 21.

V. 3 Det gentagne påbud om at hilse udtrykkes naturligt nok ved hjælp af aorist imperativ (ἀσπάσουσθε), da det drejer sig om enkelstående handlinger. BDR § 337,4 og HKN,S § 151.

V. 4 Ordret betyder οῖτινες τὸν ἑαυτῶν τράχηλον ὑπέθηκαν (se vedr. ὑπέθηκαν HKN,F § 78, s. 86) "som lagde deres hals under", d.v.s. under bødlens økse. Der kan oversættes "som vovede deres hals". Præpositionsleddet ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου = "for mit liv".

Iflg. BDR § 293,2 c, note 9 er skiftet mellem pronominerne ὅς og ὅστις i dette og i de følgende vers ikke tilfældigt, eftersom Paulus synes at anvende ὅστις, når der følger en nærmere karakteristik.

Det relative ὅς er dativobjekt for εὐχαριστῶ.

V. 5 Akkusativen τὴν κατ' οἴκον αὐτῶν ἐκκλησίαν står parallelt med Πρόσωπαν κατ' Ἀκρόλαον i v. 3, d.v.s. som objekt for ἀσπάσασθε.

Måske er ἡ κατ' οἴκον αὐτῶν ἐκκλησίαν en gængs betegnelse for en husmenighed, og har κατά distributiv betydning, synes det rimeligt at slutte, at den her nævnte husmenighed er en af flere i Rom.

Den bestemte artikel τόν, der står foran (verbal)adjektivet ἀγαπητόν, skyldes det forhold, at ordet står efter Ἐποίητον, som det jo er knyttet til. Efterstillingen af den adjektiviske bestemmelse er der mange eksempler på i den følgende opregning af hilsner.

Med udtrykket ἀπαρχή τῆς Ἀσίας menes den først omvendte i provinsen Asien. Præpositionsleddet εἰς Χριστόν må oversættes "til Kristus" eller "for Kristus". Udtrykket er altså ikke meningsmæssigt identisk med det langt hyppigere ἐν Χριστῷ. I øvrigt læser enkelte håndskrifter netop ἐν Χριστῷ.

V. 6 Der veksles i håndskrifterne mellem Μαρίαν og Μαριάμ, og begge former kan påberåbe sig støtte i vigtige håndskrifter.

Πολλά (neutrumb plur. af πολύς) er brugt adverbiet i betydningen "meget". Det samme er tilfældet i v. 12.

V. 7 Med accentueringen Ιουνίαν forudsættes, at der er tale om akkusativ af mandsnavnet Ιουνίας, men da accentueringen jo er sekundær, kan det ikke udelukkes, at det er det romerske kvindenavn Junia, vi i teksten har en akkusativform til. Så må der accentueres Ιουνίας. Når P⁴⁶ læser Ιουλίαν, er det nok under indflydelse af v. 15.

Συγγενεῖς kan bruges både om slægtninge og om landsmænd. Almindeligvis antages den sidste betydning at være den rigtige her og igen i v. 11 og 21.

Præpositionsleddet ἐν τοῖς ἀποστόλοις kan forstås som udtryk for, at Andronikos og Junias var højt ansete "i apostlenes øjne", men formentlig skal der oversættes "blandt apostlene", hvilket indebærer den forståelse, at de pågældende selv var apostle.

Se vedr. γέγονον HKN,F § 88, nr. 21. Perfektformen berettiger i øvrigt til

at slutte, at de pågældende ikke alene blev kristne før Paulus, men at de stadig var det.

V. 10 Τοὺς ἐκ τῶν Ἀριστοβούλου εἰς τὸν ἀδελφὸν τῶν δούλων (partitiv genitiv) Ἀριστοβούλου. BDR § 162,5. Hilsenen gælder i så fald de kristne i Aristobuls hushold.

V. 11 Vedr. τοὺς ἐκ τῶν Ναρκίσσου se kommentarerne til v. 10. I v. 11 føjes tydeliggørende ledet ὄντας (HKN,F § 81) ἐν κυριῷ til.

V. 12 De to kvindenavne er dannet af den stamme, som også ligger til grund for verbet τρυφᾶν, der betyder "leve fornemt", "leve luksuriøst".

Κοπιώσας er præsens participium af verbet κοπιᾶν.

V. 13 Man kan ikke af ordene καὶ ἐμοῦ slutte, at Rufus og Paulus skulle være brødre. Μήτηρ behøver nemlig ikke at betegne en biologisk mor. Det må formodes, at Rufus' mor på et tidspunkt eller i en periode har taget sig moderligt af Paulus.

V. 14 Med udtrykket καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς ἀδελφοῖς sigtes antagelig til de øvrige medlemmer af den bestemte (hus)menighed, som de netop nævnte hørte til i og evt. var ledere i. En tilsvarende formulering findes i v. 15.

V. 16 Præpositionsleddet ἐν φιλήματι ἀγίῳ svarer til en instrumental dativ.

V. 17 Παρακαλῶ er konstrueret med ύμᾶς og med infinitiven σκοπεῖν (holde øje med), der som objekt har τοὺς ... ποιοῦντας. Dette substantive-prædicative participium har som objekt τὰς διχοστασίας og τὰ σκάνδαλα.

Præpositionen παρά har betydningen "imod". BDR § 236,2 og HKN,S § 52 a. I øvrigt må præpositionsleddet παρά τὴν διδαχὴν opfattes som en bestemmelse knyttet til ποιοῦντας. Vedr. verbet i relativbisætningen ήν ύμετες ἐμάθετε se HKN,F § 88, nr. 63.

Præsens imperativ ἐκκλίνετε udtrykker et påbud om altid at holde sig ἀπ' αὐτῶν, d.v.s. fra dem, der forårsager splittelser o.s.v. Iflg. BDR § 335 kan præsens også være valgt som en mildere bydeform end aorist. I øvrigt læser eksempelvis P⁴⁶, N² og A aorist.

V. 18 Det demonstrative τοιοῦτοι betyder "sådanne", d.v.s. den slags mennesker, som netop er beskrevet. HKN,F § 38.

V. 19 Det er mest nærliggende at forstå det sådan, at v. 19 begrunder formaningen i v. 17f.

Genitiven ὑμῶν er en subjektiv genitiv. Verbet ἀφίκετο er 2. aorist af ἀφικνέσθαι.

Efter θέλω konstrueres med akkusativ (ὑμᾶς) med infinitiv (εἰναι). Adjektiverne οὐφός og ἀκεραῖος er prædikater til subjekterne for infinitiven, nemlig ὑμᾶς.

V. 20 Se vedr. genitiven τῆς εἰρήνης kommentarerne til τῆς ὑπομονῆς og τῆς παρακλήσεως i 15,5.

Συντρέψει er futurum af συντρέβειν. "Ev τάχει kan betyde "i hast" og "snart". Den sidste betydning er nok den mest sandsynlige i dette tilfælde.

I versets sidste sætning må underforstås enten εἴη eller måske snarere ξέτω. BDR § 128,5.

V. 21 Selv om der er et flerleddet subjekt i sætningen, er verbet singularis, hvilket er almindeligt, når verbet står foran et sådant subjekt. Jfr. v. 23. BDR § 135,I.

Se vedr. betydningen af ordet συγγενῆς kommentarerne til v. 7.

V. 22 Præpositionsleddet ἐν κυρίῳ kan knyttes til ὁ γράψας, men måske bør det i stedet forbindes med ἀσπάζομαι.

V. 25 Som det fremgår af det tekstritiske apparat, udviser håndskrifterne markante forskelle med hensyn til, hvor doksologien, som Nestle-Aland med støtte i en række håndskrifter har placeret her ved slutningen af kp. 16, har sin oprindelige placering.

Dativen τῷ δυναμένῳ er bestemt af ἡ δόξα (ξέτω) i v. 27. Det substantiverede participium er altså dativobjekt.

Δυναμένῳ har som udfyldende infinitiv στηρίξαι. Antagelig skal præpositionsleddet κατὰ τὸ εὐαγγέλιον μου knyttes til infinitiven. Κατὰ kan have betydningen "i overensstemmelse med", men også "i henseende til", hvilket muliggør oversættelsen "ved" eller "med".

Tὸ κῆρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ kan opfattes som et med τὸ εὐαγγέλιον μου parallelt led, d.v.s. sådan at det ligesom τὸ εὐαγγέλιον μου er styret af κατὰ. Det er dog også muligt at se ordene τὸ κῆρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ som en nærmere bestemmelse af τὸ εὐαγγέλιον μου. I så fald må κατὰ opfattes som epeksegetisk. BDR § 442,9.

Ἰησοῦ Χριστοῦ opfattes naturligt som en objektiv genitiv, omend det også er muligt at forstå genitiven som en subjektiv genitiv.

Præpositionsleddet κατὰ ἀποκλυψιν κτλ. kunne opfattes som parallelt med det foregående af κατά styrede præpositionsled, d.v.s. som afhængigt af στηρίξαι, men det er dog nok knyttet til τὸ κῆρυγμα κτλ., evt. også til τὸ εὐαγγέλιόν μου, og præpositionsleddet skal så tydeliggøre, at kerygmaet (og evt. også evangeliet) lyder ifølge åbenbaringen af en hemmelighed.

Μυστηρίου er en objektiv genitiv, og til denne genitiv er participiet σεσιγημένου knyttet.

Χρόνοις αἰώνοις er dativ til angivelse af tiden hvor længe. BDR § 201 og HKN, § 36.

V. 26 Både participiet φανερωθέντος, hvortil adverbiet ων lægger sig, og det efterfølgende participium γνωρισθέντος står parallelt med σεσιγημένου (v. 25) og er som dette knyttet til μυστηρίου.

Som det er almindeligt, står τέ (og) efter det første ord i det sætningsled, det indfører. BDR § 444,5. Præpositionsleddet διὰ γραφῶν προφητικῶν skal derfor forbindes med γνωρισθέντος.

Med εἰς ὑπακοὴν πίστεως angives hensigten med kundgørelsen af hemmeligheden. Vedr. genitiven πίστεως se kommentarerne til 1,5.

V. 27 I forbindelse med subjektet ἡ δόξα må underforstås et verbum, antagelig formen ξέτω. BDR § 128,6. Præpositionsleddet διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ knyttes – trods placeringen – naturligst til ἡ δόξα (ξέτω). Det relative pronomen ό (enkelte håndskrifter af yngre dato læser αὐτό) refererer antagelig til μόνῳ σοφῷ θεῷ.

Teoltryk har også udgivet:

Helge Kjær Nielsen: Sproglig kommentar til 1. Korinterbrev

Helge Kjær Nielsen: Sproglige kommentarer til 2. Korinterbrev

Helge Kjær Nielsen: Sproglige kommentarer til Første Petersbrev

Helge Kjær Nielsen: Sproglige kommentarer til Galaterbrevet

Helge Kjær Nielsen: Sproglige kommentarer til Johannesevangeliet

Helge Kjær Nielsen: Sproglige kommentarer til Thessalonikerbrevene

Se alle Teoltryks udgivelser på www.teoltryk.dk

TEOLTRYK – Teologisk Forlag
ISBN 978-87-7806-035-8